

Uluslararası ticaretin iktisadi kalkınmanın temel araçlarından bir haline gelmesi ülkelerin dış ticarete olan ilgisini artırmıştır. Bununla birlikte farklı hukuk sistemlerine tabi ülkeler arasındaki artarak devam eden bu ticari ilişkiler birçok hukuki sorunu da beraberinde getirmektedir. Böylece uluslararası ticaretin ortak bir hukuki temelde düzenlenmesi ihtiyacını ortaya çıkmaktadır. Bu durumda ortaya çıkabilecek ihtilafları gidermek ve yapılan işlemlerin hukuken geçerliliğini ispatlama konusunda hemen hemen bütün hukuk sistemlerinde yazılı belgeler ve belgelendirmeler büyük önem taşımaktadır. Belge kelime anlamı olarak bir gerçeğe tanıklık eden yazı, fotoğraf, resim, film vb. vesika, dokümanlar anlamına gelmektedir. Milletlerarası ticari ilişkilerin temelini sözleşmeler oluşturmaktadır.

Bu sözleşmelere ilişkin kurallar 3 sütuna dayanmaktadır: Milli hukuklar, milletler arası antlaşmalar ve çeşitli kuruluşlar tarafından hazırlanan kurallar Bu bağlamda bu 3 sütunu oluşturan çeşitli sözleşme ve kuralların yerine getirildiğinin ispatı açısından çok sayıda belgeye ihtiyaç duyulmaktadır. Milletler arası kuruluşların yasama gücü olmadığından bunlar tarafından hazırlanan kuralların bağlayıcılık kazanması tarafların iradesine bağlıdır. Bu iradenin doğru bir şekli beyanı muhtelif belgelerin doğru bir şekilde doldurulmasını gerektirir. Zira ortaya çıkacak muhtemel uyuşmazlıkların çözümünde hareket noktası taraflar arasındaki sözleşmelerdir. Bu nedenle sözleşmelerin hazırlanması son derece önemlidir. Bu konuda hazırlanacak resmi belgeler kural olarak sadece düzenledikleri ülkede resmi sıfatı taşırlar. Bu belgeler düzenledikleri ülkenin dışına çıkınca resmiyet sıfatları sona erer. Bu bakımdan resmi bir belgenin düzenlendiği ülke dışında da resmi belge olarak kullanılmasını sağlamak için belgenin işleme konulacağı devletin konsolosu tarafından tasdik edilmesi gerekir. Diğer yandan belgelerin aynı zamanda taraflar arasında gerçekleşen bir sözleşmeye dayanan delil olma özelliği de vardır. Bu yönüyle gerektiğinde yapılan işlerin ve anlaşmaların ispatına yaraması belli şekil şartlarını da taşımasını gerektirir. Belgelerin Sınıflandırılması Belge kavramı, Dış Ticaret Mevzuatına göre, Vergi Usul Kanununa göre ve Türk Ticaret Kanununa göre ele alınarak incelenebilir. Dış ticaret, farklı ülkelerin firmalarının ya da kuruluşlarının gerçekleştirdiği ekonomik faaliyetler bütünüdür. Birbirinden uzakta, birbirini hiç tanımayan ekonomik sistemleri, paraları ve ticari alışkanlıkları bulunan, iş kültürleri birbirinden farklı olan firmaların ya da kuruluşların gerçekleştirdiği bu çok sayıda farklı işleve ve özelliğe sahip belgeler bulunmaktadır.

Dış ticaret süreci, çok çeşitli yazılı belgeler aracılığıyla gerçekleştirilir. Her dış ticaret işleminde mutlaka kullanılması beklenen ve "demirbaş" olarak nitelendirilebilecek belgeler vardır. Bunlar arasında: Faturalar, çeki listesi, koli listesi, imalatçı analiz belgesi, kontrol-gözetim belgesi ve gemi ölçü raporundan oluşan Ticari Belgeler (Commercial Documents); Dolaşım belgeleri, menşe şahadetnamesi, kontrol belgeleri, konsolosluk faturası, uygunluk belgesi, sağlık sertifikası, veteriner sertifikası, helal belgesi, koşer belgesi, radyasyon belgesi, boykot/kara liste sertifikası, A.T.A karnelerinden oluşan Resmi Belgeler (Official Documents); Deniz konşimentosu, özellikli konşimentolarve diğer konşimentolardan oluşan Taşıma Belgeleri (Transport Documents) Flotan sigorta poliçesi, sigorta mektubu, sigorta poliçesine sigorta sertifikasından oluşan Sigorta Belgeleri (Insurance Documents): Poliçe, bono, rehin senedi, antrepo makbuzu, teslim emri, kontrol ve numune alma yetki belgesinden oluşan Finansman Belgeleri (Financial Documents) yer alır.

Dış Ticaret yapan yerli ve uluslararası şirketler, ülke sınırları içerisinde faaliyette buldukları süreci ulusal mevzuatlar çerçevesinde birçok yükümlülüğü yerine getirmek zorundadırlar. Bunlardan biri de yaptıkları ticari faaliyetlerden dolayı doğan kazançların vergilendirilmesidir. Bu çerçevede bağlı buldukları ülkenin vergi mevzuatına göre gerekli belgeleri düzenlemekle mükelleftirler. Vergi usul kanununa göre ticari işlemde bulunan tacirler, gerçekleştirdikleri bu işlemi belgelendirmek zorundadırlar. Gerçekleştirilen ticari işlemin doğru olup olmadığı doldurulan belgelerle ispatlanır. Maliye Bakanlığı her türlü ticari belgenin basım ve dağıtımını belirli ilkelere bağlamıştır. Bu belgelerde yer alması gereken bilgiler Maliye Bakanlığı tarafından ayrıntılı olarak belirlenmiştir. Vergi Usul Kanunu'na (VUK) göre belgeler, fatura, sevk irsaliyesi, irsaliyeli fatura, perakende satış vesikaları, gider pusulası, müstahsil makbuzu, serbest meslek makbuzları, taşıma irsaliyesi, yolcu listesi, günlük müşteri listesi, adisyon, yazarkasa fişi, ücret bordrosu olarak sınıflandırılır. Faturaların iki nüsha olarak, yedi gün içerisinde silinti ve kazıntı olmadan eksiksiz doldurulması gerekir. Yaptığı ticari işlem karşılığında hem fatura hem de sevk irsaliyesi düzenlemek zorunda olan tüccarlar irsaliyeli fatura düzenleyebilirler. Gider Pusulası birinci ve ikinci sınıf tüccarların, zati eşyalarını

satan kimselerden satın aldıkları altın, mücevher gibi kıymetli eşya için de iki nüsha olarak tanzim edilir. Serbest meslek erbabı serbest meslek makbuzu, nakliyeciler taşıma irsaliyesi, şehirlerarası otobüs işletmecileri yolcu listesi ve konaklama işletmecileri günlük müşteri listesi düzenlemelidirler. Türk ticaret kanununda yer alan belgeler, ticaret hayatında borçlu alacaklı ilişkilerinde tarafların güven tesis etmek için geliştirilmiş belgeler ile bir ticari kuruluşa ortak olmak amacıyla alınan hisse senetleri gibi menkul kıymetlerin izlendiği belgelerdir. Kambiyo Senetleri, bono, çek ve poliçe olmak üzere üçe ayrılır.

Bono da iki taraf, çek ve poliçede üç taraf bulunur. Poliçe daha çok uluslararası ticarete ve bankaların taraf olduğu borç ilişkilerinde kullanılan bir senettir. Menkul kıymetler, Hisse senetleri, Tahvil, Hazine Bonoları ve Devlet Tahvilleri, Kâr Zarar Ortaklığı Belgesi ve Katılma İntifa Senetleridir. Hisse senedini anonim ve komandit şirketler ile özel kanunla kurulmuş kurumlar çıkarır. Tahvili SPK' dan izin alan anonim şirketler çıkarabilirken, hazine bonoları devlete ait olup bunların getirileri vergiden muaftır. Kâr Zarar Ortaklığı Belgesi yatırımcının oy hakkının olmaması ve vade bulunması nedeniyle hisse senedinden farklıdır. Katılma İntifa Senedi şirket ile ilgisi olan kişilere yarar sağlamak amacı ile çıkarılan, kâr payı ya da yeni çıkarılacak hisse senetlerinden alma hakkı tanıyan hisse senedi çeşididir

Uluslararası sınır ve bölgeler arasında yapılan dış ticaret, yapısı itibari ile yerel ticaretten farklı, zor ve karmaşıktır. Dış ticaret işlemlerini kolaylaştırmak, kayıt altına almak ve tarafların anlaşma koşullarını yazılı hale getirmek için dış ticaret işlemlerinde pek çok belge kullanılmaktadır. Varlık amacı üretmek ve ortaya koyduğu değeri paydaşları ile bölüşmek olan işletmeler, küreselleşmenin de etkisi rekabetin sınırlarını zorlamakta, artık uluslar üstü hareket kabiliyetine sahip olmayı önemsemektedir. İhracatçı Olma Şartları En temelde ihracat ve ithalat işlemlerinden oluşan dış ticaret, ülkelerin zenginleşmesi, ekonomik kalkınmışlık seviyesi ve dünya üzerinde söz sahibi olması açısından önemlidir. İhracat; dış ülkelere mal ve hizmet satma, yabancı ülkelerdeki potansiyel müşterilerin saptama ve bu müşterilere satışı gerçekleştirilecek mal ve hizmetleri ulaştırma faaliyetlerini kapsamaktadır. İhracat yapmak isteyen kişiler, öncelikle ihracatçı sıfatını kazanmalıdır. Tüzel veya gerçek kişilerin ihracatçı sıfatını kazanmak için; tacir sıfatını kazanması, vergi mükellefiyetini alması, ilgili ihracatçı birliğine üye olması ve son olarak mükellefiyet yazısını ve şirket bilgilerini içeren belgeleri gümrüklere bildirmesi gerekmektedir. İthalatçı Olma Şartları Dış ticaretin bir diğer önemli unsuru olan ithalat, gümrük hatları dışından mal getirme ya da satın alma olarak tanımlanabilmektedir. İthalat yapacak gerçek veya tüzel kişinin vergi numarasına sahip olması gerekmektedir. Ancak, özel anlaşmalara dayanan ithalatta, kitap ve diğer yayınların ithalatında, ülkemizde açılan uluslararası fuar ve sergilerde müsteşarlıkça perakende satışına izin verilen malların ithalatında, vergi numarasına sahip olma şartı aranmaz. İthalat ve ihracat işlemi yapmak isteyen işletmeler, dış ticaret işlemleri boyunca çeşitli belgeler kullanılmaktadırlar. Başarılı bir dış ticaret işlemi için firmalar, bu belgelerin düzenlenme şeklini ve belgeler için özellik arz eden durumları bilmelidirler.

HAZIRLIK BELGELERİ

Ticari Yazışmalar Genel olarak bir dış ticaret süreci ithalatçı ve ihracatçı işletme arasında başlar. Dış ticaret faaliyetinin finansal işlemler kısmı bankalar tarafından yürütülür ve gümrük müşavirlikleri tarafından malın teslimatının gerçekleştirilmesiyle süreç sona erer. Yani dış ticaret süreci; dış ticaret işlemi gerçekleştirecek olan işletmeler, banka ve gümrük olmak üzere üç temel birim arasında gerçekleşir ve bu birimler arasındaki iletişim hayati öneme sahiptir. Uluslararası ticaretle ilgilenen ticari işletmelerin farklı ülkelerde bulunması sebebiyle, dış ticarete ilk adım genellikle yazışmalarla atılmaktadır. İhracatçı ve ithalatçı arasında gerçekleştirilen yazışmalar, tarafların birbirleriyle ilgili fikir edinmesi ve iş ilişkisinin kurulmasına imkân sağlar. Tüm ticaret işlemlerinin başarıyla sonuçlandırılması, yazışmalarla doğrudan ilişkili olduğu için yazışmalarda bir takım temel prensiplere dikkat edilmelidir. Ticari yazışmalar düzenli ve planlı bir şekilde yazılmalıdır, anlatılmak istenen konu net bir şekilde açıklanmalıdır. Yazışma metni mümkün olduğunca kısa olmalı; gereksiz uzatmalara gidilmeden anlatılmak istenen konu net bir şekilde anlatılmalıdır. Ticari yazışma, ithalatçının bilmeyi isteyeceği ya da bilmesinde fayda olan tüm bilgileri içermeli; ihracatçıyla ilgili tüm bilgiler (iletişim, unvan vb.) ilgili metinde yer almalıdır. Bütün ticari yazışmalar her şeyden önce doğru bilgileri içermelidir. Aynı zamanda taraflar tüm yazışmalarda temel dilbilgisi kurallarına ve şekil şartlarına uymak zorundadır.

Satış Sözleşmeleri Uluslararası ticari ilişkilerin ilk aşaması, satıcı ile alıcının aralarında görüşerek bir mal veya hizmetin alışverişinin yapılması hususunda niyetlerini ortaya koymalarından oluşmaktadır. Ticari yazışmalar sayesinde birbiri hakkında fikir edinen tarafların dış ticaret işlemi başlatması sözleşme ile gerçekleşmektedir. Sözleşmede, tarafların yükümlülükleri ve haklarının açık bir biçimde belirtilmesi zorunludur. Yaygın olarak benimsenen ticaret prensiplerine göre bir tarafın ileri sürdüğü şartları karşı tarafın yazılı olarak kabul etmesi hâlinde geçerli bir sözleşme yapılmış demektir. Her iki taraf arasında bir anlaşmaya ulaşıldığını ispatlamak ve anlaşmazlık durumundaki yaptırımları önceden belirlemek, sözleşmelerle resmiyete dökülür. Ticari sözleşmelerden kaynaklanan yükümlülüklerin yorumlanması, sözleşmeye uygulanan kanunlara göre değişiklik gösterebilir. Bu nedenle Milletlerarası Ticaret Odası (International Chamber of Commerce-ICC), standart teslim şekillerini ifade eden ve ticari sözleşmelerde kullanılabilen bir dizi kavram geliştirmiştir. Ancak tarafların ticari sözleşmede Incoterms'den yararlanması, tarafların sözleşmede bu kurallara açıkça atıfta bulunulmasına bağlıdır. Bir alım-satım sözleşmesinde taraflar arasında karara bağlanan konular şu şekilde özetlenebilir; malın cinsi, kalitesi, miktarı, fiyatı, teslim yeri ve zamanı, ödeme şekli, yeri ve zamanı, anlaşmazlıkların nasıl çözüleceği. Proforma Fatura Dış ticaret ilişkisi içine girmek isteyen

firmaların karşı karşıya gelebilecekleri oldukça fazla piyasa bulunmaktadır. Bir araya gelen ihracatçı ve ithalatçının işlemlerini kolaylaştıracak ve taraflara vakit kazandıracak bir diğer belgemiz proforma faturadır. İhracatçı, müşterisi olan ithalatçının talepleri doğrultusunda görüşmeler başlatır ve teklif formu hazırlanır. İthalatçı teklif formunu onaylarsa ikinci aşamaya yani proforma fatura hazırlama aşamasına geçilir. İhracatçı tarafından düzenlenen proforma, ihracatçıdan ithalatçıya ulaştırılan teklifname niteliğindeki bir ön faturadır. Vergi kanunlarında proforma faturalara ilişkin bir hükme yer verilmemiştir. Proforma faturanın ticari ve hukuki bir değeri yoktur. Ancak ihracatçıdan ithalatçıya ulaştırılan bu fatura, ithalatçı tarafından onaylanıp ihracatçıya ulaştırıldıktan sonra faturadaki şartlar her iki taraf için bağlayıcı nitelik kazanır. İyi hazırlanmış bir proforma faturada; ithalatçı ve ihracatçı firmanın adı, unvanı, adresi ve ticari bilgileri, fatura düzenleme yeri ve tarihi, teslim ve ödeme şekli, sevkiyat bilgisi, taşıma ücreti ve sigorta bedeli, ihracata konu olan mala ait tüm bilgiler, taraflar arasında kararlaştırılan ortak birimi ve son olarak firma yetkilisinin imza ve kaşesi yer almalıdır. Onaylanmış Kişi Statü Belgesi Yüksek istihdam yaratan “imalatçı ihracatçılara” ve “dış ticaret sermaye şirketlerine” gümrük işlemlerinde yeni haklar ve kolaylıklar getiren bir belge olan Onaylanmış Kişi Statü Belgesi, dış ticaret işlemlerinde karşımıza çıkan bir diğer önemli belgedir. Onaylanmış Kişi Statü Belgesi, gerek performans gerekse güvenilirlik kriterlerini gerine getiren firmaların bürokratik işlemlerden dolayı bekleme ile zaman kayıplarının önüne geçilmesini ve teminat maliyetlerin asgari seviyeye indirilmesini amaçlanmaktadır. Onaylanmış Kişi Statü Belgesi altında A, B ve C Şeklinde 3 Sınıf belirlenmiştir. Her bir sınıf için açıkça belirlenmiş şartları sağlayan ihracatçı, bu belgeyi almaya hak kazanmaktadır.

Dış ticarete kullanılan belgeler dış ticarete konu olan malların gümrük sahasına giriş çıkışı, ödemelerin bankaya yatırılıp karşı tarafın alacağını tahsil etmesi ve malını teslim almasını, ithalatçının istediği malın uygun özellikte olup olmadığının kontrolü açısından gereklidir. Bu belgeler dış ticaretin vazgeçilmezidir. Dış ticarete konu olan malların gümrükleme işlemleri gerçekleştirilirken, ticari sözleşmede yazan şartlarla belgelerin birbirleriyle tutarlı olması gerekmektedir. Ticari belgeler; fatura, çeki listesi ve koli listesi, gemi ölçü raporu, imalatçı analiz belgesi ve kontrol listesinden oluşur. Fatura Fatura; malların özelliklerini, miktarlarını, teslim şekli ve zamanının belirlenmesine, markalarının ayırt edilmesine yarayan, ödeme şeklinin, ödeme zamanının ve ödemenin gerçekleşip gerçekleşmediğini tespit etmeye yarayan belgedir. Vergi Usul Kanunu'na göre fatura, satılan mal veya iş karşılığında alıcının borçlandığı tutarı gösteren ve mal ya da hizmeti satan satıcı tarafında düzenlenerek alıcıya verilen ticari belgedir. Türk Ticaret Kanunu'na göre ise fatura, alınan emtia veya yaptırılan iş karşılığında müşterinin borçlandığı meblağı gösterir. Dış ticarete kullanılan faturalar;

- Proforma Fatura (Proforma Invoice)
- Ticari (Orijinal) Fatura (Commercial Invoice, Original Invoice)
- Yerli Fatura (Domestic Invoice, Internal Invoice)
- Konsolosluk Faturası (Consular Invoice)
- Tasdikli Fatura, Vize Edilmiş Fatura (Legalized Invoice, Visaed Invoice)
- Navlun Faturası (Freight Invoice) Bir mal veya hizmetin hangi fiyat, bedel ve şartlarla satılabileceğini gösteren teklifname niteliğindeki ticari mektuba proforma fatura adı verilmektedir. Satıcı firmanın alıcı firmaya sunduğu teklifi gösterir. Taraflar açısından bilgi amacının dışında hiçbir bağlayıcılığı olmayıp taraflara vergi açısından da bir yükümlülük getirmez. Bununla birlikte akreditif işlemlerinde ihracatçıya ait proforma faturada yer alan bilgilerin ithalatçı tarafından girilmesi halinde ihracatçı malı yükleme sorumluluğunu kabul eder. Eğer ihracatçı proforma faturayı ithalatçıya teklifini teyit etmek için veriyorsa, bu bir anlaşmaya dönüştürülebilir. Proforma faturaya dayalı olarak bir muhasebe kaydı ve firma için bir gelir gösterir belge kaydı söz konusu değildir. Orijinal fatura ile karıştırılmaması için belgede mutlaka "Proforma Fatura" ibaresinin yer alması gerekir.

Ticari Fatura

Dış ticarete konu olan mallar hazırlandıktan sonra doldurulması gereken ilk belge ve malların gümrükten çekilmesini veya gümrüklenmesini sağlayan ana belgelerden biridir.

Ticari fatura; satıcı tarafından alıcı adına düzenlenen, malın cinsini, miktarını, niteliğini, fiyatını ve değerini içeren ve satışın yapılmış olduğunu gösteren belgedir. İhracatçı firma, proforma faturada belirttiği koşullar değişmemişse, proforma fatura ticari faturaya dönüştürülür.

Yerli Fatura Katma Değer Vergisi (KDV) iadesi veya mahsubunda önem taşıyan, bir nüshası gümrük beyannamesine eklenen ve ihracatta kullanılan iç belgelerden biridir. Dış ticarete düzenlenen faturaların, yurtiçindeki faturalardan en önemli farkı, üzerinde KDV'nin (Katma Değer Vergisi'nin) olmasıdır. Yerli fatura" fiili ihracatı müteakip ayın 15-20'si arasında ihracatçının bağlı bulunduğu vergi dairesine gümrük beyannamesinin KDV nüshası ile birlikte verilerek mahsup veya iade talebinde bulunulur. Konsolosluk Faturası Bazı ithalatçı ülke gümrük idarelerince aranan, malın cinsi, miktarı, bedeli, menşei, değerini içeren ve ihracatçı ülke konsolosluklarında alınan ve onaylanan belgelerdir. Satıcı, malını ihraç edeceği ülkenin Konsolosluğundan temin ettiği boş fatura formunu doldurarak konsolosluğa tasdik ettirir. Diğer yandan dumpingin önlenmesi ve ithalatçının ihracatçı ile anlaşarak döviz kaçakçılığının önlenmesi ve ithal gümrüğünde tam değeri üzerinden vergilendirilmesi sağlanır.

Tasdikli Fatura

Aralarında tercihli ticaret anlaşması bulunan ülkeler birbirlerinden ithal edilecek mallara düşük oranlı gümrük vergisi uygulayabilmek için o malın ilgili ülke menşeli olduğunun ispatını isterler. Bu amaçla malın menşenin ihracatçı ülkedeki ithalatçı ülke konsolosluğunca onaylandığı faturaya, tasdikli fatura denir. Yapılan işlem esas itibarıyla faturayı düzenleyen kaydı bulunan ticaret odasındaki kayıtlarının olup olmadığı ve imza sahibinin yetkili olup olmadığının oda tarafından kontrolünün yaptırılması ve onaylatılması anlamına gelir.

Navlun Faturası

Dış ticarete konu olan teslim şekillerinde bazı durumlarda taşıma ücretini malın satıcısı olan ihracatçı firma öder. Taşıma ücretinin ihracatçı firma tarafından ödenmesi durumunda, taşıyıcı firma ya da

acentesi tarafından verilen ve taşıma ücretinin ödendiğini gösteren belgeye navlun faturası denir. Navlun faturasında, malların teslim alındığı, yüklendiği ve taşınan mala ait navlun borcunun olmadığı belirtilir.

Çeki Listesi

İhracatçının, ticari fatura, ihracat beyannamesi, gümrük beyannamesi ve konşimentoda belirtilen tartıyla ölçülebilen malların net ve brüt ağırlıkları ile hacimlerine ilişkin verileri, hangi taşıta ne kadar mal yüklendiğini, her paketin ne kadar ağırlık içerdiğini gösteren belgelere “Çeki Listesi” denir. Çeki listesi, taşıma esnasında teker teker açılıp sayılması mümkün olmayan malların tespit edilmesini kolaylaştıran belgedir. Koli Listesi İhraç konusu malların ambalajı, her bir koli, balya veya çuval içinde nelerin olduğunu ve yükleme işlemi gerçekleştirilecek her bir kolinin boyutları ve ağırlığı gibi bilgilerin detaylı olarak yazıldığı belgelere “Koli Listesi” denir. Koli listesinde; malların paketlenme, kutulama, sandıklama, balyalama, vb. ayrıntıları ile her parça ambalaj içerisinde mal miktarına detaylı olarak yer verilir. Gemi Ölçü Raporu İhracatçı veya ithalatçının isteğine bağlı olarak deniz yolu taşıma şirketlerince düzenlenir. Çeşitli likit maddelerin gemilere yüklenmesi ve boşaltılması sırasında ilgili maddelerin cinsi, miktarı, yükleme sırasında yaşanan katıp ve fireler hakkında bilgi vermek amacıyla düzenlenir. İmalatçı Analiz Belgesi Boya, Çimento ve çeşitli kimyasal maddelerin bileşimi, nem oranı, hangi bileşim ve elementlerden oluştuğunu gösteren formül ve içerikler hakkında bilgi veren bir belgedir. İthalatçıların sipariş ettikleri ürünlerin istedikleri özellikte üretilerek ihracatçı tarafından satılıp satılmadığının ispatı açısından önemlidir.

İthalatçının yaşaması muhtemel tereddütleri gidermek adına her iki tarafın anlaşacağı bir gözetleme şirketinin nezaretinde ambalajlama ya da paketlenme sırasında yapılan kontroller sonucu bu rapor ilgili şirket tarafından düzenlenerek onaylanır. Kontrol Belgesi İthalatçı firmanın, satın almak istediği malın niteliklerinin sipariş evsafına uygun olup olmadığını incelenmesi ve kalite kontrolünün yapılması için bağımsız bir kontrol şirketine düzenlettirdiği belgedir. Bu belgeyi özellikle Doğu Avrupa ülkeleri, Rusya, Belarus, Kazakistan gibi ülke ithalatçıları istemektedir. Belge aynı zamanda ilgili malın ithalatçı ülkenin standartlarına uygun olup olmadığını gösterir

DENİZ YOLU TAŞIMA BELGELERİ

Taşıma belgeleri ihraç edilecek malı yükleyen firma ile malı taşıyacak olan taşıma firması arasında düzenlenen ve taşıma sözleşmesine dayalı belgelerdir. Her iki tarafın hak ve yükümlülüklerini gösteren bu belgeler, nakliyeciyi ile gönderici yani ihracatçı arasında imzalanan bir tür sözleşme niteliğindedir. Herhangi bir anlaşmazlık durumunda tanzim edilen bu belgeler, yapılan anlaşma koşullarını ispat edici nitelik taşımaktadır. Taşıma belgelerinde yer alan üç temel özellik şunlardır: Malların teslim alındığına dair bir makbuz, malı taşıyan ile malı taşıtan arasında gerçekleştirilen sözleşme ve belirli şartlar dâhilinde hazırlanmış kıymetli bir evrak niteliğinin olmasıdır. Öte yandan kara, deniz, hava ve demir yolu taşımalarında kullanılan çeşitli taşıma belgeleri mevcuttur. Deniz yolu taşımacılığında kullanılan belgeler; deniz (okyanus) konşimentosu, kaptan makbuzu, teslim emri, manifesto, navlun mukavelesi, dok makbuzu, ordino, gemi ölçüm raporu, nakliyeciyi taşıma belgesi ve sigorta belgeleridir.

DENİZ KONŞİMENTOSU

Konşimento; gemi kaptanı veya acenteleri, kara-hava-demiryolu acenteleri tarafından düzenlenen ve malın teslim alındığını, kararlaştırılan şekilde sevk edilerek gönderilene teslim edileceğini teminat altına alan, nakledilmek üzere araca yüklenen malı ve taşıma koşullarını belirten hukuki bir taşıma belgesidir. Dış ticaret işleminin temel belgelerinden biri olan konşimento aynı zamanda taşınacak malın mülkiyetini temsil etmektedir. Alıcı, varış yerinde (limanına, havaalanına, garında, TIR parkında) bu belge karşılığında malı teslim almaktadır. Konşimento, taşıma şekline göre; deniz/okyanus, havayolu, karayolu ve demiryolu hamule senedi gibi kategorilerde ele alınmakla birlikte bu çalışmanın içeriği itibarıyla sadece deniz konşimentosuna yer verilmiştir. Deniz Konşimentosu malın yükleme limanından boşaltma limanına kadar taşınacağını gösteren bir taşıma sözleşmesidir. Konşimentolar farklı kategorilere ayrılmaktadır.Devir yönünden konşimentolar üçe ayrılır: Emre, nama ve hamiline yazılı konşimentolar. Yükleme durumuna göre konşimentolar ikiye ayrılır: Tessellüm ve yükleme konşimentosu. Özelliklerine göre konşimentolar ise şunlardır: Temiz, kirli, bayat, tek, birleşik taşıma, konteyner, düzgün hat, kısa, tanker, ciro edilemez ve navlun sözleşmesine dayalı konşimento. Deniz Konşimentosu Türleri Deniz konşimentosunu devir yönünden, malın yükleme durumuna göre ve barındırdığı bir takım özelliklere göre üç farklı eksenle ele almak mümkündür. Devir Yönünden Konşimentolar Deniz konşimentosu devir yönünden; emre, nama ve hamiline yazılı olmak üzere üç kategoride ele alınmaktadır.

Emre Yazılı Konşimento: Emre yazılan konşimentolar, konşimento kimin adına düzenlenmişse malların sadece onun cirosu ile devredilebileceği taşıma belgeleridir. Nama Yazılı Konşimento : Nama yazılı konşimentolar sadece malın devredilmesi ve teslim edilmesi yoluyla devredilebilmektedir. Hamiline Yazılı Konşimento : Hamiline yazılı konşimentolarda gönderilenin ismi açık bırakılmakta veya sadece “hamiline” kaydı konulmaktadır. Bu tür konşimentolar yalnızca devir yoluyla teslim edilebilirler.

Yükleme Durumuna Göre Konşimentolar Tessellüm Konşimentosu: Tessellüm konşimentosunda konşimento sadece malın taşınmak üzere taşıyan tarafından teslim alındığını göstermektedir. Yükleme Konşimentosu : Yükleme konşimentosu, mallar gemiye yüklendiği anda taşıyıcı firma tarafından veya onun acentesi tarafından düzenlenen bir konşimentodur.

Özelliklerine Göre Konşimentolar

1. Temiz Konşimento : Mallarda veya ambalajlarında dış görünüş itibarıyla gözle görülür bir hasar olduğunu açıkça gösteren ek bir ibare ya da kayıt taşımayan konşimentolara denir.
2. Kirli Konşimento : Taşıyıcı, malların üzerinde dış görünüş itibarıyla gözle görülür bir hasar tespit ettiğinde, bu durumla ilgili konşimento düzenler ki buna “Kirli Konşimento denir.
3. Bayat Konşimento: Konşimentonun alıcıya zamanında ulaşmaması hâlinde ortaya çıkan çeşitli olası maliyetler için düzenlenen konşimentodur.
4. Baştan Başa Konşimento : İki liman arasındaki malların taşınması sırasında yapılacak aktarmaları kapsamak üzere hazırlanan konşimentoya baştanbaşa konşimento veya tek konşimento adı verilmektedir.
5. Birleşik Taşıma Konşimentosu :Birden fazla taşıma aracı ile gerçekleştirilen ve taşıma sürecinde denizyolu bulunmasında şart olmayan bir taşımaya ait konşimentodur.
6. Konteyner Konşimentosu: Konteyner ile taşınan mallar için kullanılan ve gemi şirketleri ya da acenteleri tarafından düzenlenen konşimentodur.

7. Düzgün Hat Konşimentosu: Tarifeli sefer yapan gemilerle yapılan taşımacılıkta kullanılan bir konşimento türüdür.

8. Kısa Konşimento : Bu konşimento türü, günümüzde birçok ülkede yaygın bir biçimde kullanılmaktadır.

9. Tanker Konşimentosu: Ham petrol, sıvı yakıt ve kimyevi maddelerin taşınmasında kullanılan tankerler için düzenlenen konşimentolardır.

10. Ciro Edilemez Konşimento :Normal deniz yolu konşimentoları ciro edilebilme özelliğine sahip oldukları için malların ithalatçıya ulaşması bazen gecikebilmektedir. Bu belge, doğrudan malın alıcısı adına düzenlenmekte ve ciro edilememektedir. 11. Navlun Sözleşmesine Dayalı Konşimento :Navlun sözleşmesine dayalı konşimento, taşıyan ile taşıtan arasında yapılan bir sözleşmedir.

KAPTAN MAKBUZU

Malın gemiye yüklenmek üzere teslim alındığını gösteren belgedir.

TESLİM EMRİ

Tek konşimentoyla taşınan fakat birden çok alıcısı olan malların teslim edileceği alıcıları gösteren belgedir.

MANİFESTO

Gemideki yükün tüm özelliklerinin yazıldığı belgedir.

NAVLUN MUKAVELESİ

Bir malın iki liman arasında taşınması için düzenlenmiş belgedir.

DOK MAKBUZU

Taşınacak malın teslim alınarak ilgili rıhtımdaki ambara alındığını gösteren belgedir. ORDINO Nakliyeciler tarafından düzenlenen ve ithalatçıya mali gümrükten çekme hakkı veren belgedir.

GEMİ ÖLÇÜM RAPORU

Sıvı olarak gemiye yüklenen maddelerin gemi tankini ne kadar doldurduğunu gösteren belgedir.

NAKLİYECİ TAŞIMA BELGESİ

Uluslararası nakliyeciler federasyonu (FIATA) tarafından düzenlenen ve taşınmak üzere teslim alınan mallar karşılığında verilen bir belgedir.

SİGORTA BELGELERİ

Malların istenilen riskler kapsamında sigorta edildiğini gösteren belgelerdir. Sigorta mektubu, sigorta poliçesi ve sigorta sertifikası olmak üzere üçe ayrılır.

Taşımacılıkta risk ve sorumluluklar sektörün en önemli problemidir. Riskin minimize edilmesinde gönderici, taşıyıcı ve alıcının sorumluluklarını eksiksiz yerine getirmesi önemli rol oynamaktadır. Bu kapsamda uluslararası ticarete bir takım belgeler hazırlanmaktadır.

KARAYOLU TAŞIMA SENEDİ (CMR)

Tarihçesi Karayolu ile uluslararası taşınmasına ilişkin taşıma hukukunun oluşması ve ilişkilerde yeknesaklığın sağlanması amacıyla 19 Mayıs 1956 tarihinde Eşyaların Karayolundan Uluslararası Nakliyatı İçin Mukavele Sözleşmesi imzalanmış, 2 Temmuz 1961 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Kısaca CMR Sözleşmesi olarak adlandırılan sözleşme başlangıçta 21 Avrupa ülkesi tarafından Cenevre’de imzalanmış, ancak kısa bir süre içinde hemen hemen tüm Avrupa ülkelerince imzalanıp benimsenmiştir. Türkiye, CMR Sözleşmesi’ne katılımı 7 Aralık 1993 tarihinde gerçekleşmiştir. Amacı Karayolu ile eşya taşımacılığını ve ilgili taraflar arasındaki ilişkiyi, bu ilişkiler çerçevesinde ortaya çıkabilecek hak ve sorumlulukları tanımlamaktadır. Bu bağlamda sözleşme karayoluyla eşya taşımacılığı ile iştigal eden tüm ihracatçı veya nakliyeciler için önemli bir kaynaktır. En önemli amacı, nakliyecinin sorumluluğuna yönelik tek tip bir düzenlemenin oluşturulmasıdır. Bu Anlaşma, yükleme yeri ile teslim yerinin iki ayrı ülkede olması hâlinde, ücret karşılığında yüklerin taşıt ile karadan taşınmasına ilişkin her sözleşmeyi kapsamaktadır.

Ticaret yapan iki ülkeden en az birinin CMR sözleşmesini imzalamış olması zorunludur. Türkiye CMR sözleşmesini imzaladığı için Türkiye’nin ticaret yaptığı bir ülke bu sözleşmeye taraf olmasa da karayolu taşımalarında CMR düzenlenmektedir. Düzenlenmesi CMR sözleşmesi, taşıma belgesinin 3 asıl nüsha hâlinde taşıyıcı firma tarafından düzenlenmesi gerektiğini belirtmektedir. Bunlardan ilki ihracatçı için, ikincisi mallar ile birlikte gönderilmek ve üçüncüsü de nakliyecide kalmak üzere düzenlenir. CMR taşıma belgesi bir kıymetli evrak olmadığından ancak kanıt olarak büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle en az bir sene saklanması uygun olacaktır. Taşıma belgesinin 2.nüshası malların alıcısına teslim edilene kadar, taşımadan vazgeçilmesi, alıcı adının adresinin değiştirilmesi gibi değişiklikler yapma hakkı gönderen tarafa aittir. Ancak 2.nüsha alıcıya teslim edildikten sonra, taşıyıcı alıcının talimatlarına uymak zorundadır. Taşıma belgesinin 2.nüshasının alıcıya teslim edilmesi hâlinde 1.nüsha olmadan alıcı mallar üzerinde tasarruf hakkına sahip değildir. CMR anlaşması ile taşıyıcının sorumlulukları düzenlenmektedir. Taşıyıcının bu sözleşmeden kaynaklanan sorumluluğunun sigortasına, CMR sigortası denir. CMR sigortası, nakliyat sigortası anlamında bir sigorta değildir. Nakliyecinin bir hasar durumunda sigorta şirketinin mal sahibine hasar bedelini ödedikten sonra, kendisine rücu etmesi riskine karşı sigortalanmış olmasıdır.

NAKLİYECİ MAKBUZLARI

Tanımı Nakliyeciler makbuzları dış ticarete konu olan malların kamyonla veya trenle gönderilmesi durumunda taşıma komisyoncuları tarafından malları taşımak üzere teslim aldıklarını ve belirtilen adrese teslim edeceklerini ispat için düzenlenen taşıma belgelerine verilen addır. Taşıma komisyoncuları, bir ücret karşılığında kendi adlarına ve bir başkası hesabına eşya taşıtmayı meslek edinen nakliye firmalarıdır. İşleyişi Öncelikle nakliyeciler komisyoncuları değişik ihracatçılardan malları uluslararası taşımak üzere teslim almaya başlıyor ve mallar birikiyor. Nakliyeciler komisyoncuları malları belirtilen adrese teslim edilmek üzere teslim aldığına dair ihracatçıya (gönderen) Nakliyeciler Makbuzu düzenler. Makbuz komisyoncu ile gönderen arasında bir sözleşme işlevi görmektedir. Ancak bu aşamada ihracatçı (gönderen) komisyoncu tarafından malların ne zaman sevk edileceğini, hangi araçla sevk edileceğini, zaman alıcıya ulaşacağını bilmiyor. Nakliyeciler komisyoncuları bu hususta ihracatçıya bağlayıcı bir bilgi vermez. Sonrasında nakliye komisyoncuları çeşitli ihracatçılardan aldıkları malları bir nakliye firması ile anlaşarak taşınmasını sağlamaktadırlar. Nakliye komisyoncuları ihracatçılardan topladıkları aynı yöne gidecek olan malları bir taşımacılık şirketine taşıtır ve taşıma şirketinden kendi adlarına taşıma senedi alır. Gönderene ise, malı teslim aldıklarına dair kendi nakliyeciler makbuzlarını verirler.

FIATA TAŞIMA BELGELERİ

Tanımı Uluslararası Taşıma Acenteleri Birlikleri Federasyonu 1926 tarihinde İsviçre’de kurulmuş hükümetler dışı bir teşkilattir. Kısaca FIATA olarak bilinmektedir. FIATA'nın temel amacı dünyadaki taşıma acenteleri endüstrisini birleştirmek; ulaştırma ile ilgili uluslararası kuruluşların toplantılarına sektörü temsilen iştirak etmek; sektörel çıkarları korumak ve tanıtmak; yayınlar, duyurular ve broşürler vb. yoluyla taşıma acentelerinin hizmetlerini kamuoyuna, ticaret ve sanayi dünyasında duyurmak

verilen hizmetlerin kalitesini iyileştirmektedir.

FIATA Taşıma Belgesi Çeşitleri

- FCR Taşımacının Teslim Alındı Belgesi Bu belge malların gönderilene sevk edilmek veya gönderilenin emrine hazır tutulmak üzere teslim alındığını gösterir. Ciro edilemez ve mallar yüklendikten sonra orijinal nüshanın ibraz edilmesi hâlinde sevk iptal edilebilir ya da sevk şartları değiştirilebilir. Anılan nüsha mallar yüklendiğinde yükletene yani satıcıya verildiği için alıcı açısından risk oluşturur.
- FCT Nakliyeci Taşıma Belgesi Bu belge takım hâlinde "emre yazılı" olarak düzenlenir. Mallar varış yerinde FCT'nin orijinalinin ibraz edilmesi karşılığında alıcıya veya onun emrine teslim edilir. FCR ve FCT, navlun komisyoncuları tarafından düzenlenir ve bu belgeler taşıma sözleşmesi niteliğinde olmadıkları için yasal hamiline malları yalnızca varış yerindeki acenteden talep etme hakkını verir.
- FBL FIATA Kombine Konşimentosu FBL, deniz konşimentosu ile aynı hukuksal niteliğe sahip bir kombine taşıma konşimentosudur. Şekil ve şartları FIATA (Uluslararası Taşıma Acenteleri Birlikleri Federasyonu) tarafından tespit edilmiş, Uluslararası Ticaret Odası'na onaylanmıştır. Bu cins konşimentolar emre düzenlenebilir. Malların mülkiyetini temsil eder ve aynı deniz konşimentoları gibi bir kıymetli evrak niteliğindedir. Birden fazla takım hâlinde düzenlenebilir. TIR KARNESİ Tanımı Uluslararası taşımacılıkta araçların bir ülkeden diğer ülkeye geçişi ve sonrasında ülke içerisinde güvenle yol almaları uluslararası taşımacılığın en önemli sorunlarının başında gelmektedir. Bu problemlerin büyük oranda ortadan kaldırılması için TIR sistemi geliştirilmiştir. TIR Sistemi, gümrük mührü altında uluslararası eşya taşımacılığını maksimum kapsamda kolaylaştırmayı amaçlamaktadır. Sistem, ülkeleri transit geçebilmek için gerekli olan ve risk sayılan gümrük vergi ve resimlerini kapsayan garantileri sağlamaktadır. TIR Sistemi, ticareti ve taşımacılığı kolaylaştırır; sınır geçişlerindeki gecikmeleri önler; formaliteleri azaltarak taşıma maliyetini düşürür. Standart kontrollerin uygulanması ve standart belgelerin kullanılmasıyla geçişleri kolaylaştırır ve sonuç olarak uluslararası ticaretin gelişmesini teşvik eder. Tarihçe TIR sistemi 1959 tarihli "TIR Karnesi Himayesinde Eşyaların Uluslararası Taşınmasına Dair Gümrük Sözleşmesi"ne dayanmaktadır. Kısaca TIR Sözleşmesi olarak da bilinmektedir.

Günümüzde TIR Sözleşmesine taraf ve uygulayan ülke sayısı 57'dir. 8 ülke ve Avrupa Birliği ise TIR Sözleşmesine taraf ancak uygulamamaktadır. TIR sözleşmesi kapsamında taşınan mallardan varış noktasına kadar gümrük idarelerince ithal veya ihraç vergi ve resimleri tahsil edilmemekte veya teminat alınmamaktadır. TIR Karnesi uluslararası kara taşımacılığını dolayısıyla uluslararası ticaretin kolaylaştırılmasını sağlayan bir gümrük transit belgesidir. Eşya, TIR Karnesi himayesinde hareket noktasındaki gümrük idaresinden, varış noktasındaki gümrük idaresine kadar bir prosedür altında taşınır ve bu prosedüre TIR Sözleşmesi kapsamında "TIR taşıması" denilmektedir. IRU ve TOBB TIR sistemi, Milletlerarası Kara Taşımacılığı Birliği (IRU) tarafından yönetilmektedir. IRU, 1948 yılında kurulmuş 73 ülkeden 169 üyesiyle yerel ve küresel çapta faaliyet göstermektedir. IRU'nun asil üyeleri ulusal karayolu taşımacılığı derneklerinden oluşur. TIR Sözleşmesine göre IRU, karayolu taşımacılık sektörünü temsil eden ulusal üye dernekler aracılığıyla TIR sistemini yöneten ve bu kapsamda TIR Karnesi düzenlenmesinde ve teminat sisteminin işleminde yetkilendirilmiş uluslararası kuruluştur. IRU'nun her üye ülkede bir kefil kuruluşu bulunmaktadır. Bu kefil kuruluşlar IRU'ya karşı sorumlu olup, bu kuruluşa karşı taahhüt altına girmişlerdir. Bu taahhüt taşımacıların TIR sözleşmesinin gereklerine aykırı hareket etmeleri hâlinde ödenmesi gereken vergi, resim ve harçlar ile gecikme faizinin kefil kuruluş tarafından peşin olarak ödeyeceği garantisini içermektedir. Türkiye'de IRU'nun kefil kuruluşu Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB)'dir. TOBB, TIR karnesi dağıtımını, toplamasını ve düzenlenmesini değişik ticaret ve sanayi odaları aracılığıyla yürütmektedir. Günümüzde TOBB, TIR karnesi vermede 17 ticaret ve sanayi odasını yetkilendirmiştir. İşleyişi TIR Sözleşmesi kapsamında bulunan ülkelerde karayolu taşımacılığı yapmak isteyen taşıyıcı firmalar öncelikle TIR Sistemine dâhil olması gerekmektedir. Bunun için ilk yapılması gereken ilgili taşıyıcı firma TIR Karnesi vermeye yetkilendirilmiş Ticaret ve Sanayi Odalarının birine müracaat edip sisteme dâhil olmalıdır. Bu süreçte taşınacak malın cinsi, araç sayısı vb. gibi hususlar dikkate alınarak kefil kuruluş TOBB'un belirlediği teminat taşıyıcı firma tarafından ilgili Oda'ya verilir. Teminat sistemi üzerine kurulmuş TIR sisteminde bu süreç sistemin en önemli kısmını oluşturmaktadır. İleride oluşabilecek yukarıda bahsedilen zararların karşılanması, başlangıçta alınan bu teminatlardan karşılanmaktadır. Bu aşamada sonra taşıyıcı firma uluslararası taşıma işlemlerine istediği zaman başlayabilir. Yapması gereken şey taşıma işlemi başlamadan önce ilgili Oda'ya başvurup belli bir ücret karşılığında TIR Karnesi talep etmektir. TIR Karnesi ile ilgili öncelikle bilinmesi gereken her bir karnenin farklı bir referans numarasına sahip olmasıdır. TIR Karnesi 4 Yapraklı TIR Karnesi, 6 Yapraklı TIR Karnesi, 14 Yapraklı TIR Karnesi ve 20 Yapraklı TIR Karnesi olmak üzere dört farklı çeşidi bulunmaktadır. TIR karnesinde genel manada malın cinsi, miktarı, gideceği ülke vb. taşımacılık bilgileri yer almaktadır. TIR karnesi kapsamında mal taşınırken giriş yapılan ilk gümrük idaresine TIR karnesinin birinci yaprağı verilir. Ülkeden çıkış yaparken ikinci yaprak çıkış gümrük idaresine teslim edilir. Normal şartlar altında girişte verilen yaprak ile çıkışta verilen yaprak aynı bilgileri içermesi gerekir.

Beyan doğru ise araçtaki malda TIR karnesinde belirtilenlerle örtüşecektir. Her bir gümrük idaresinde araçta gümrük mührünün sökülüp sökülmediği kontrol edilir. Mühürde tahribat yoksa taşıma sırasında araca herhangi bir dış müdahale yapılmadığını anlamına gelmektedir. Bir diğer ifadeyle araç ülkeye giriş yaptığı şekilde ülkeden çıkış yapmaktadır veyahut diğer ülkeden çıkış yaptığı şekilde bizim ülkeye giriş yapmıştır anlamına gelmektedir. İstenilen ve beklenen mühürlerin dış müdahale ile tahribat yapılmamış olmasıdır.

DİĞER TAŞIMA BELGELERİ

Taşıma belgeleri, taşıtan ile taşıyıcı arasında yapılan taşıma sözleşmesine dayanan ve iki tarafın hak ve sorumluluklarını gösteren belgelerdir. Bir taşıma belgesi, malların ihracatçıdan alınıp ithalatçıya teslim edileceğini taahhüt eden bir sözleşmedir. Aynı zamanda taşıma belgeleri bazı şartlar altında, taşınacak malın parasal değeri kadar bir değer ifade eden kıymetli evraktır. Gönderen, taşıma sözleşmesi yapıldıktan sonra, bu sözleşmeye istinaden malı taşıyıcıya teslim eder. Taşıma sözleşmesinde alıcı da belirtilir. Gönderenin mutlaka taşınacak eşyanın sahibi olmasına gerekmez. Sözleşmeyi yapan ve eşya sahibinin farklı biri olması, ortada bir komisyonculuk ilişkisi bulunduğunu gösterir. Böyle durumlarda taşıma komisyoncusu sözleşmede gönderen olarak gözüktür, mal sahibi ise sözleşmede üçüncü şahıs durumundadır. Taşıma belgeleri genel olarak aşağıdaki bilgileri içermelidir:

- Bir taşıma belgesi görünüş itibarıyla, taşıyanın ismini içermeli; taşıyıcı veya taşıyıcı adına hareket eden bir acente tarafından imzalanmış ve onaylanmış olmalıdır.
  - Taşıma belgelerinde mutlaka sevk tarihi belirtilmelidir.
  - Taşıma belgesi "bayat" olmamalıdır. Akreditifte, taşıma belgelerinin düzenlendiği tarihten itibaren bankaya ibraz edilecekleri sürenin belirtilmesi gerekir. Eğer böyle bir süre belirtilmemişse taşıma belgesinin düzenlendiği tarihi takip eden 21 günlük süreden sonra, akreditifte belgelerin bankaya ibraz edileceği süre belirtilmişse bu sürenin sona ermesinden sonra, kendilerine ibraz edilen belgeleri bankalar, bayat vesaik rezervi koyup reddederler.
  - Bir taşıma belgesi "temiz" olmalıdır. Bir başka ifadeyle, belge üzerinde malların ya da ambalajların bozuk olduğuna ilişkin bir kayıt bulunmamalıdır.
  - Taşıma belgesi ihbar kaydı taşınmalıdır. Yani taşıyıcının, taşıma belgelerinde ihbar tarafı olarak alıcının adı ve adresinin yazılı olması halinde, bu alıcıyı malların geldiğinden haberdar etmesi gerekir.
  - Bir taşıma belgesi özellikle de konşimentolar, mutlaka yüklemeyi veya sevki göstermelidir. Hava Yolu Konşimentosu (Air Waybill-AWB) Taşımayı üstlenen hava yolu şirketi tarafından düzenlenen ve malların taşınmak üzere teslim alındığını gösteren belgedir. Bu belge, taşıyıcısına mallar üzerinde tasarruf etme hakkını vermez. Varış havalimanında gümrük işlemleri tamamlandıktan sonra mallar, konşimento üzerinde yazan alıcısına teslim edilir. İhracata konu olan malın hava yolu ile taşınmasında kullanılan Hava yolu Konşimentosu, malın hava yolu ile taşınmasını sağlayan taşıyıcı firma tarafından düzenlenir. Hava yolu konşimentosu kıymetli evrak niteliği taşımaz, sadece taşımayla ilgili bilgileri içeren bir makbuzdur. Belgenin ciro ve teslimi ile malların mülkiyeti devredilemez. Mallar ancak belgede yazılı alıcısına teslim edilebilir. Hava yolu Konşimentosunun alıcı kısmında kimin adı ve bilgileri yazıyorsa, bu bilgiler doğrultusunda malın hava yolu acentesi tarafından ilgili alıcısına teslim edilmesi gerekir. Hava yolu konşimentosu, üçü asıl olmak üzere, on iki nüsha halinde düzenlenir. Bu nüshalardan birincisi hava yolu şirketine, ikincisi gönderilene aittir. Üçüncü nüsha ise gönderenin nüshasıdır. Havayolu konşimentosunun
1. nüshası taşımayı yapan hava yolu şirketinde kalır. İhracatçı veya freight forwarder tarafından kaşelenerek imzalanır.
  2. nüshası taşımaya konu olan mal ile birlikte ithalatçıya gönderilir. Bu nüshayı hem taşıyıcı hem de ihracatçı (veya freight forwarder) kaşeleterek imzalar.
  3. nüshası sadece taşımayı yapan hava yolu şirketi tarafından kaşelenerek imzalanır. İhracata konu olan mal, taşımayı yapacak hava aracına yüklendikten sonra bu nüsha ihracatçıya teslim edilir. Hava yolu konşimentosunu uluslararası hava yolu taşımacılığında teorik olarak ihracatçının doldurması gerekir. Ancak uygulamada bu belgeyi ya taşıyıcı ya da freight forwarder yapmaktadır.
- Hava yolu konşimentosunun içeriği Hava yolu konşimentosunda bulunması gereken unsurlar şunlardır:
- Konşimentonun numarası ile düzenlendiği gün ve yer
  - Hava taşıma şirketinin kod numarası
  - Gönderenin adı, soyadı veya varsa ticari unvanı ve adresi
  - Alıcının adı, soyadı veya varsa ticari unvanı ve adresi
  - Kargonun türü, miktarı, sayısı, ebatları ve ağırlığı
  - Kalkış, varış veya aktarma yerleri
  - Özel olarak beyan edildiği takdirde değeri
  - Taşıma ücreti ve ödeme şartları

• Gerektiğinde konşimentoya eklenmesi zorunlu belgeler Demir Yolu Hamule Senedi (Rail Consignment Note-CIM) Demir yolu taşımacılığı, ağır ve hacimli yükler için çok yüksek maliyetlere katlanılmadan yapılabilecek bir taşımacılık türüdür. Demir yolları üzerindeki merkezlerin sayısına bağlı olarak verilen hizmetin sınırlı olduğu söylenebilir. Bu taşımacılık türünde kullanılan araçların hız kapasiteleri, verilen taşıma hizmetinin hızı ile paralellik göstermektedir. Kömür, demir gibi yer altı kaynakları ile tarım ve orman ürünlerinin taşınması demir yolu taşımacılığıyla yapılabilmektedir. Çevre dostu olan bu taşımacılık türü, uzun mesafeli taşımalarda ciddi maliyet avantajı sağlamaktadır. CIM Belgesi olarak da bilinen demir yolu Hamule Senedi, eşyayı taşıyacak olan demir yolu şirketi ve taşıtan (ihracatçı ya da ithalatçı) arasında yapılan bir taşıma sözleşmesidir. CIM (Convention Internationale Concernantle Transports Des Marchandises Par Chemins De Fer)- kısa adı CIM-malların demir yolu ile taşınmasına ilişkin uluslararası bir anlaşmadır. Demir Yolu ile Uluslararası Eşya Taşıma Sözleşmesi (CIM), en az iki devletin topraklarından geçen ve bir taşıma belgesine bağlı olarak tüm eşya taşımalarına uygulanır. Tamamlayıcı hükümler çerçevesinde demir yoluyla uluslararası eşya taşınmasında CIM Sözleşmesi'nin belirli sınırlamaları bulunmaktadır.

Buna göre taşımaya kabul edilmeyen eşya;

- Taşınması Hükümetçe yasaklanmış eşya
- Geçilecek topraklardan birinde dahi olsa, taşınması yasak olan eşya
- Geçilecek topraklardan birinde dahi olsa, taşınması posta idaresine ait olan eşya
- Cenaze taşıması
- Taşımanın yapılacağı demir yollarından birinde dahi olsa, hacimleri, ağırlıkları veya yükleme ve boşaltmaları tesis ve malzeme yönünden, talep edilen taşımaya uygun olmayan eşya
- Ambalajlanmış olsa dahi taşınması demir yolu araçları ve tesisleri ile görevlilerin hayatları bakımından tehlikeli olan eşya • Yolcu treni çalıştırılmayan hat kesimlerindeki istasyonlara yapılacak canlı hayvan ve çabuk bozulacak cinsteki eşyaları ihtiva eder.

Taşımaya koşullu olarak kabul edilen eşya ise;

- Tehlikeli Maddelerin Demir yoluyla Uluslararası Taşınmasına İlişkin Yönetmelik (RID) veya öngörülen anlaşmalar ve tarife hükmünün koşulları ile taşımaya kabul edilen eşya ve maddeler
- Cenaze taşıması
- Kendi tekerlekleri üzerinde taşınan demir yolu vasıtaları

Canlı hayvanlar;

- Canlı hayvanlara gönderici tarafından verilen bir refakatçinin refakat etmesi gerekir.
- Hayvanların taşınmasında sakınca bulunmadığına dair "Veteriner Sağlık Raporu'nun çıkış istasyonuna ibrazı zorunludur.

• Bu taşımalarda, vagonlara yüklenecek hayvan sayısı, vagonun m² sine göre belirlenmiştir. Taşıma sırasında hayvanların birbirlerine verebilecekleri zararlardan TCDD sorumlu değildir.

• Bu taşımalarda vagon başına bir refakatçi ve istenildiği takdirde bir çoban köpeği ücretsiz taşınmaktadır.

• Canlı hayvanlar tam vagon işlemleri olarak taşınır ve taşıma ücretleri peşin alınır.

• 36 saatten fazla sürecek taşımalarda mola verilmesi zorunludur. Mola istasyonları, TCDD Genel Müdürlüğüne belirlenmektedir. Taşımaya konu olan malın yüklü olduğu her bir vagon için ayrı CIM Belgesi düzenlenmek zorundadır. İhracatçı veya freight forwarder tarafından doldurulan Demir yolu Hamule Senedi 6 nüshadan oluşur. Ancak demir yolu işletmesi tarafından da onaylanması gerekmektedir. Bu belgenin dört nüshası ihracatçıya teslim edilir, kalan nüshalar ise sevkiyat anında araçta bulundurulmak üzere taşıyıcıda kalmaktadır.

Demir yolu hamule senedinin içeriği

- Alıcının adı, soyadı, unvanı, adresi ve ticari bilgileri
  - Göndericinin adı, soyadı, unvanı, adresi ve ticari bilgiler
  - Taşımaya konu olan eşyanın cinsi, miktarı ve adedi
  - Eşyanın taşınacağı vagonla ilgili bilgiler
  - Eşyanın götürüleceği varış istasyonu ile ilgili bilgiler
  - Gümrük idaresi ya da diğer makamlar tarafından istenen ve CIM Belgesinin ekinde bulunan evraklar
- Posta Makbuzu Mallar posta ile gönderildiğinde posta idaresi tarafından düzenlenen, malların teslim alındığını gösteren makbuza "Posta Makbuzu" (Postal Receipt) ya da postalama sertifikası (Certificate of Posting) denir. Bu belge malları teslim eden ihracatçı ya da temsilcisine teslim edilir. Bu belge de malların mülkiyetini temsil eden kıymetli bir evrak değildir, ciro ve teslim yolu ile devredilemez.

DIŞ TİCARETTE MEŞENİN ÖNEMİ VE MENŞE BELGELERİ

Menşe kavramı, kısaca bir ürünün ekonomik milliyeti olarak tanımlanmakta olup, farklı ülkelerden gelen malların ithalat gümrüğünde nasıl bir işleme tabi tutulacağı konusunda belirleyici olmaktadır. Bir malın menşenin bilinmesi halinde, ithalatçı ülke tarafından ülkeler bazında tespit edilmiş ticaret önlemleri uygulanabilmektedir. Menşe kuralları, tercihli ve tercihli olmayan menşe kuralları olmak üzere iki başlık altında ele alınmaktadır. Tercihli olmayan menşe kuralları genel olarak, antidamping vergisi, gözetim, miktar kısıtlamaları, kotalar gibi alanlarda eşyanın ekonomik milliyetini belirlemede kullanılmakta iken tercihli menşe kuralları, ithalatçı ülkenin ihracatçı ülke ürünlerine tercihli bir ticari muamele uyguladığı durumlarda, o eşyanın ihracatçı ülke menşeli olarak değerlendirilmesini sağlamak üzere kullanılmaktadır. Tercihli olmayan menşe kuralları ithal ürününün sadece ekonomik milliyetini belirtmekte olup, herhangi bir tercihli vergi uygulamasından yararlanılmasını sağlamaz. Tercihli menşe kuralları en çok kayırılmış ülke kuralından bir sapma olarak bazı ülkelere tanınan özel uygulamalara imkan veren ve esasları özel anlaşmalarla belirlenen kurallardır.

Eşyanın Menşenin Belirlenmesi

Tümüyle bir ülkede elde edilen veya üretilen eşya, o ülke menşeli kabul edilmektedir. Üretimi birden fazla ülkede gerçekleştirilen eşyanın bir ülke menşeli sayılabilmesi için, o ülkede yeni bir ürün imal edilmesi veya imalatın önemli bir aşamasının ve ekonomik yönden gerekli görülen en son esaslı işçilik ve eylemin o ülkede bu amaçla donatılmış işletmelerde yapılması gerekir. Menşe Belgeleri Eşyanın menşeni ispatlamak amacıyla düzenlenen, tercihli olmayan ticarete kullanılan menşe şahadetnamesi ve tercihli ticarete kullanılan Form A, EUR.1 ve EURO-MED belgeleri kullanılmaktadır.

Menşe Şahadetnamesi Menşe şahadetnamesi, ihraç edilecek malın menşenin yani üretildiği yerin, hangi ülkeye ait olduğunu gösteren bir belgedir. Ülkeler yaptıkları ithalatlarda, ithal ürünlerinin hangi ülke menşeli olduğunu bilmek isterler. Çünkü ithalat işlemlerinde, ürünlerin menşesine göre muameleye tabi tutulması gerekmektedir. Yani malın menşei ithalatçı ülke tarafından uygulanacak gümrük vergisi oranlarını etkileyebilmektedir. Ayrıca menşei belirli ülkeler ait olan eşyaların ithalatının antidamping vergisi, telafi edici vergi veya miktar kısıtlaması gibi ticaret politikası önlemlerine tabi olması eşyanın menşenin belirlenmesini gerekli kılmaktadır Menşe şahadetnamesi, ihracatçı tarafından hazırlanarak ihracatçının bağlı bulunduğu ticaret odasına onaylatılır.

Menşe şahadetnamesi 1 orijinal, 2 kopya, 1 başvuru formu olmak üzere 4 nüshadan oluşmaktadır. Form A Form A, Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi çerçevesinde düzenlenen özel bir menşe belgesidir. GSP, gelişmiş ülkelerin, az gelişmiş ülkelere ihraç olunan belirli ürünlerin, kendilerinin belirledikleri kota sınırları içerisinde, düşük tarifeli veya tarifersiz olarak ithal etmeleri esasına dayanan bir sistemdir. GSP çerçevesinde gümrük indirimi tanıyan ülkeye yapılacak ihracatlar da, bu indirimden yararlanabilmek için, malın menşeni ispatlamak amacıyla özel bir menşe belgesi olan Form A belgesinin düzenlenmesi gerekmektedir.

Bu belgeye GSP formu da denilmektedir. Türkiye’de GSP çerçevesinde ABD, Avustralya, Kanada, Japonya, Yeni Zelanda, Beyaz Rusya, Ukrayna ve Rusya Federasyonu ile GSP sözleşmesi imzalamıştır. Bu kapsamda, Türkiye’deki ihracatçıların söz konusu ülkelerin tanıdıkları tavizli gümrük oranlarından yararlanabilmesi için, ihracat aşamasında GSP için hazırlanan özel menşe belgesi olan Form A’yı düzenlemeleri gerekmektedir. Ancak bu ülkelere birine yapılacak ihracatta tavizli vergi oranlarından yararlanabilmesi için, ihraç edilen malın söz konusu ülke ile yapılan GSP sözleşmesinin ekinde yer alan mal listesinde bulunması gerekir. EUR.1 Dolaşım Belgesi Türkiye’nin AB’ye yaptığı tarım ürünleri ve Avrupa Kömür Çelik Topluluğu kapsamındaki ürünlerin ihracatında, Türkiye’den EFTA ülkelerine ve Serbest Ticaret Anlaşması yapılan ülkelere yönelik ihracatlar da, gümrük indiriminden yararlanabilmek amacıyla ihracatçı tarafından düzenlenen bir belgedir. EUR.1 dolaşım belgesi, serbest ticaret anlaşmaları kapsamında taraf ülke menşeli ürünlerin gümrük tavizlerinden yararlanmalarını sağlamaktadır. İhracatçılar bu belgeyi bağlı oldukları Ticaret ve Sanayi Odalarından almaktadırlar. EUR.1 dolaşım belgesi ilgili odaya tasdik ve gümrük idaresine vize edilmesi gerekmektedir. İhracatçıların, beş nüsha halinde doldurdukları EUR.1 dolaşım belgesini, ticaret odasına onaylatmak için dilekçe ve noter tasdikli ticari faturanın bir suretiyle müracaat etmeleri gerekir. EUR.1, ihracatçı ülkede düzenlenerek ithalatçıya gönderilir ve ithal gümrüğünde kullanılır. Ticarete konu olan ürün, her ne kadar gümrük vergisi indirimi veya muafiyetine tabi bir ürün olsa da,

ithal gümrüğüne ulaştığında belgeleri arasında EUR.1 belgesi yoksa, ithalatçı gümrük vergisi ödemek zorunda kalacaktır. EUR-MED Dolaşım Belgesi EUR-MED dolaşım belgesi Pan Avrupa Akdeniz Menşe Kümüleşyonu'na taraf olan ülkelere yapılan bazı ürünlerin ihracatında kullanılan menşe ispat belgesidir. İhraç edilecek mallar PAAMK'a taraf olan ülkelere kalacaksa EUR.1 dolaşım belgesi, mallar o ülkelere sonra başka bir PAAMK ülkesine gidecekse EUR-MED dolaşım belgesinin düzenlenmesi gerekir. EUR-MED dolaşım belgesine kayıtlı eşyanın yabancı menşeli olması halinde mutlaka tedarikçi beyanı eklenmelidir. Türkiye'de, ihraç konusu bir eşyanın üretiminde, Akdeniz ülkelerinden serbest ticaret anlaşması kapsamında, menşei bu ülkelere ait olan, ithal edilmiş girdi kullanılıyorsa EUR-MED dolaşım belgesi kullanmak zorunludur. İhracatçılar bu belgeyi bağı buldukları Ticaret ve Sanayi Odalarından almaktadırlar. PAAMK Sistemi; Türkiye, AB, EFTA ve bazı Akdeniz ülkelerinin (Cezayir, Mısır, İsrail, Lübnan, Ürdün, Fas, Suriye, Tunus, Filistin ve Faroe Adaları) dahil olduğu bir çapraz kümüleşyon sistemidir. Çapraz kümüleşyon sistemi sayesinde aralarında serbest ticaret anlaşması bulunan ülkeler, menşei anlaşmaya taraf olan diğer ülkelere ait olan girdileri, kendi üretimlerinde serbestçe kullanabilmekte ve bu şekilde üretilen ürünleri serbest ticaret anlaşması hükümlerinden yararlanarak anlaşmaya taraf diğer ülkelere ihraç edebilmektedirler.

Dolaşım belgeleri Uluslar arası ticarete, çok yoğun kullanılan ve ticarete fayta sağlayan evraklardır. Bu kıymetli evrakların düzenlenmesi, doldurulması, vize edilmesi gibi konular da antlaşmalar gereği kurallara göre yapılmak zorundadır. Bu özette A.TR, EUR.1 ve EUR-MED belgelerini anlatılmıştır. Teknolojinin gelişmesi hasebiyle yukarıda zikir edilen belgelerin doldurulmasını da etkilemiştir. Bu belgeler artık elektronik sistem (MEDOS) üzerinden hazırlanıp vize edilmektedir.

DOLAŞIM BELGELERİ

Dış ticaret işlemlerinde çok sayıda belge kullanılmaktadır. Bu belgeler dış ticaretin gerçekleştiği ülkelere ve bu ülkelerin dış ticaret mevzuatına, ticarete konu olan ürünün özelliklerine göre değişir. Ürüne, ihracat ve ithalat şekline, ihracat yapılacak ülkeye göre hazırlanacak belgeler ve izlenecek prosedürler farklı olabilir.

A.TR DOLAŞIM BELGESİ

Türkiye veya Topluluk'ta serbest dolaşımda bulunan eşyanın Gümrük Birliği çerçevesinde tercihli rejimden yararlanabilmesini sağlamak üzere, gümrük idaresince ya da bu idare tarafından yetki verilmiş kişi ve kuruluşlarca düzenlenip gümrük idaresince vize edilen belgeye denir. A.TR Dolaşım Belgesi, Türkiye ile Avrupa Topluluğu Arasında oluşturulan Gümrük Birliğinin Uygulanmasına İlişkin Esaslar Hakkında 2006/10895 sayılı 28.09.2006 tarihli Karar çerçevesinde düzenlenir. A.TR Belgesi Düzenlenen Ülkeler AB'ye üye ve A.TR Dolaşım Belgesi düzenlenecek ülkeler; Almanya, İtalya, Avusturya, Kıbrıs, Belçika, Letonya, Bulgaristan, Litvanya, Çek Cumhuriyeti, Lüksemburg, Danimarka, Macaristan, Estonya, Malta, Finlandiya, Polonya, Fransa, Portekiz, Hollanda, Romanya, İngiltere, Slovakya, İrlanda, Slovenya, İspanya, Yunanistan, İsveç, Hırvatistan. A.TR Dolaşım Belgesinin Düzenleneceği Hâller 28.09.2006 tarihli 26303 sayılı Resmî Gazete de yayımlanan Türkiye ile Avrupa topluluğu Arasında Oluşturulan Gümrük Birliğinin uygulanmasına ilişkin

Esaslar Hakkında Karar 2006/10895'in 5 no.lu maddesinde A.TR belgesinin düzenleneceği hâller belirtilmiştir. A.TR Dolaşım Belgelerinin Tedarik Edilmesi Dolaşım belgeleri bastırıldıktan sonra Bakanlıkça yetki verilen kişi ve kuruluşça ihtiyaç sahiplerine dağıtılır. İhracatçılar dolaşım belgelerini gümrük idarelerinden veya Bakanlıkça yetkilendirilen kuruluşlardan alırlar. A.TR dolaşım belgeleri Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği tarafından bastırılarak yetki verilen Ticaret ve Sanayi Odaları, Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ile Deniz Ticaret Odaları tarafından satışa sunulur. A.TR Dolaşım Belgelerinin Doldurulması A.TR Dolaşım Belgeleri, Bakanlıkça belirlenen usul ve esaslar çerçevesinde elektronik ortamda düzenlenebilir. Elektronik ortamdaki veriler Topluluk ülkeleri, Bakanlık birimleri ve Bakanlıkça uygun görülen kişi ve kuruluşlarla paylaşılabilir ve veri değişimine konu yapılabilir. İhracatçılar veya onun sorumluluğu altında gümrük beyannamesini imzalamaya yetkili kanuni temsilcileri A.TR Dolaşım Belgesi düzenlenmesi için, bu belgenin arka sayfasında yazılı kurallara ve Gümrük Birliği hükümlerine uygun olarak, elektronik sistem üzerinden belirtilen hususlar çerçevesinde başvuruda ve beyanda bulunur.

Gümrük birliği hükümlerine uygun olarak düzenlenmemesi durumunda, reddedilir ve belge onayı işlemi gerçekleştirilemez. Sistem Üzerinden Dolaşım Belgelerinin Vize Edilmesi Belge üzerinde gümrük vizesine ayrılmış olan bölümün doğru olarak ve eksiksiz doldurulması şarttır, Yanlış veya eksik olarak yapılan vize işlemi belgeyi geçersiz kılar veya sonradan kontrol sebeplerinden birini teşkil eder.

A.TR Dolaşım Belgesinin İbraz Süresi A.TR Dolaşım Belgesinin, ihracatçı ülke gümrük idaresince vize edildiği tarihten itibaren dört ay içerisinde ithalatçı ülke gümrük idaresine ibraz edilmesi gerekir. A.TR Dolaşım Belgesinin Sonradan Verilmesi Eşyanın ihracı sırasında unutulma, yanlışlık, ihmal gibi nedenlerle A.TR Dolaşım Belgesi düzenlenmemesi veya teknik nedenlerle reddi ya da özel şartlar nedeniyle, eşyanın ihracından sonra da A.TR Dolaşım Belgesi düzenlenebilir. A.TR Dolaşım Belgesinin Elektronik sistemde ikinci nüsha düzenlenmesinde yapılacak işlemler, A.TR Dolaşım Belgesinin çalınması, kaybedilmesi veya hasar görmesi hâllerinde ihracatçı veya onun sorumluluğu altında gümrük beyannamesini imzalamaya yetkili kanuni temsilcisi, gümrük idaresi veya Bakanlıkça yetkilendirilen kişi ve kuruluşlara başvurarak belgenin ikinci bir nüshasının düzenlenmesi için elektronik sistem üzerinden başvuruda bulunabilir. Başvuru sahipleri, ikinci nüsha belge düzenleme talebinin nedenini elektronik sistemde beyan eder. Bu şekilde düzenlenen ikinci nüsha A.TR Dolaşım Belgelerinin (8) numaralı "Gözlemler" kutusuna DUPLICADO" ("İKİNCİ NÜSHADIR") yazılır ve ilk dolaşım belgesinin vize tarihi ve seri numarası, elektronik sistem tarafından doğrudan kaydedilir.

Elektronik sistem tarafından asıl A.TR Dolaşım Belgesi, bu belgeye dayanılarak düzenlenen ikinci nüsha A.TR Dolaşım Belgesiyle ilişkilendirilir.

EUR.1 DOLAŞIM BELGESİ EUR.1 Dolaşım Belgesi, Menşeli ürünlerin Anlaşma hükümlerinden yararlanabilmesini sağlamak üzere gümrük idareleri veya Bakanlıkça yetkilendirilen kişi veya kuruluşlarca usulüne uygun olarak düzenlenip gümrük idarelerince vize edilen menşe ispat belgesidir. EUR.1 Dolaşım Sertifikası EFTA ülkeleri, Türkiye ile Serbest Ticaret Anlaşması imzalamış olan diğer ülkeler ile ticarete , Türkiye'nin Avrupa Birliği ile demir çelik ürünlerinde(Örnek ; Demir cevherleri ,Taş kömürleri ,Dökme demir, Demir ve Çelikten eşya) imzaladığı anlaşma kapsamı ürünlerin ticaretinde düzenlenir EUR.1 Belgesinin Düzenleneceği Ülkeler Serbest Ticaret Anlaşmamız Bulunan Ülkeler: Ürdün, Şili, Sırbistan, Karadağ, İsrail, Makedonya, Hırvatistan, Bosna Hersek ,Fas , Filistin ,Tunus Mısır, Gürcistan.

EFTA ülkeleri: İsviçre Federasyonu, Norveç Krallığı, İzlanda Cumhuriyeti, Lichtenstein Prensiği, Morityus, Moldova, Faroe Adaları, Makedonya, Arnavutluk. EUR.1 İbraz süresi İhracatçı ülke gümrük idaresince vize edildiği tarihten itibaren dört ay içerisinde ithalatçı ülke gümrük idaresine ibraz edilmesi gerekir. EUR-MED Dolaşım Belgesi. PAAMK'a (Pan Avrupa Akdeniz Kümülasyonu) taraf ülkelere ilgili ürünlerin ihracatında kullanılan menşe ispat belgesidir. PAAMK sistemi; AB-EFTA (İzlanda, Norveç, İsviçre, Lihtenştayn) – Türkiye ve bazı Akdeniz ülkelerinin (Fas, Tunus, Cezayir, Mısır) dahil olduğu bir çapraz kümülasyon sistemidir.

SAĞLIKLA İLGİLİ BELGELER

İhracat ve ithalat işlemleri yapılırken kamu sağlığı korunmalıdır. Bir malın ithalatı veya ihracatı yapılırken malla birlikte ülkeye kamu sağlığına zarar verebilecek bir takım risklerinde gelebileceği unutulmamalıdır. Bu kapsamda ülkeye giriş/çıkış yapan mallar sağlık yönünden kontrol edilmeli ve gerekli tedbirler alınmalıdır.

BİTKİ SAĞLIK SERTİFİKASI

Tanım Bitki, bitkisel ürün ve diğer maddelerin ithalatı, transit rejimine tabi tutulması ve ihracatı resmi kontrole tabidir. Bu nedenle söz konusu ürünlerin dış ticaretinde, ürünlerde hastalık ve sağlığa zararlı maddeler bulunmadığını göstermek için mutlaka ilgili giriş veya çıkış gümrük idaresine bitki sağlık sertifikasının ibraz edilmesi gerekir. Müracaat Bitki sağlık sertifikası almak için bulunulan ildeki Zirai Karantina Müdürlüğüne, bu Müdürlüğün olmadığı yerlerde Tarım ve Orman Bakanlığı il veya ilçe müdürlüğüne müracaat etmek gerekir. Müracaat sonucunda resmî kontroller; inspektör (Bitki sağlığı amaçlı her türlü resmi kontrolleri yaparak gerekli belgeleri düzenlemek üzere Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından resmî kontrol yetkisi verilmiş kontrol görevlisi) tarafından, bitki, bitkisel ürün ve diğer maddelerin taşınması muhtemel zararlı organizmaların niteliğine göre yerinde muayene, numune alarak laboratuarda muayene, numune alarak laboratuarda detaylı muayene için analiz yapma veya yaptırma şeklinde yapılır.

Bitki, bitkisel ürün ve diğer maddelerin bitki sağlığı konusundaki laboratuvar analizleri, analizi yapılacak ürünün taşınması muhtemel zararlı organizmaya göre; Zirai Karantina Müdürlükleri, Zirai Mücadele Araştırma Enstitüsü/İstasyonu Müdürlükleri veya Ormancılık Araştırma Enstitüsü Müdürlüklerinde yapılır.

Kontrol Kontrol; belge kontrolü, beyan kontrolü ve bitki sağlığı kontrolü olmak üzere üç aşamada yapılır.

-Belge kontrolü; sevkiyata ait müracaat dilekçesi ekinde bulunması gereken belgelerin, tam ve usulüne uygun olarak düzenlenip düzenlenmediğinin kontrolüdür.

-Beyan kontrolü; müracaat dilekçesi ekinde ibraz edilen belgelerin ithal/ihraç edilmek istenen ürün ile uyumlu olup olmadığının kontrolüdür.

-Bitki sağlığı kontrolü; belge ve beyan kontrollerinin tamamlanmasından sonra ithal/ihraç edilmek istenen bitki, bitkisel ürün ve diğer maddelerin, ambalajlarının ve gerektiğinde nakil araçlarının karantinaya tabi zararlı organizmalardan arındırılmış olup olmadığının tespiti için yapılan resmi kontroldür. Bitki sağlık sertifikası düzenlenmesinden itibaren 14 gün içinde bitki, bitkisel ürün ve diğer maddeler çıkış yapmak zorundadır. Bu süre içerisinde çıkış işlemi gerçekleşmeyen bitki, bitkisel ürün ve diğer maddeler yeniden kontrolü gerekmektedir. İhraç edilmek istenen, ancak yapılan resmi kontrol sonucu alıcı ülke bitki sağlığı şartlarını sağlayamayan ürünler için, ürün sahibine veya temsilcisine bilgi verilir. Bitki ve bitkisel ürün sahibi veya temsilcisinin, alınan numunelerin analiz sonucuyla ilgili itirazını, sonucun kendisine bildirilmesinden itibaren 7 gün içerisinde, numuneyi alan Müdürlüğe yazılı olarak yapması gerekir. İtirazı değerlendirmek üzere, analizi yapan Müdürlük tarafından bir komisyon oluşturulur. Komisyon, analiz yöntemi ve sonuçlarını inceler. İnceleme sonucunda analiz sürecinde bir eksiklik veya hata tespit edilmez ise sonuç kesinleşir ve itiraz edilemez.

VETERİNER SAĞLIK SERTİFİKASI

Tanım Veteriner Sağlık Sertifikası, hayvan ihracatında düzenlenen bir sağlık raporudur. Belge canlı hayvan, hayvansal maddeler ve deniz ürünleri ihracatında gümrük idareleri tarafından aranmaktadır.

Söz konusu ürünlerin sağlıklı olduğunu bu belge ile kanıtlanmaktadır. Belge Tarım ve Orman Bakanlığı, Tarım ve Orman Müdürlüklerinden alınmaktadır. Canlı hayvan, hayvansal maddeler ve deniz ürünleri ithalatta da söz konusu belge aranmaktadır. İthalatta ise hayvan ve hayvansal maddelerin sağlıklı olduğuna dair resmî veteriner hekim tarafından çıkış yerinde verilmiş sağlık raporlarının ibrazı şarttır. İthal edilecek hayvanların sağlık durumuna ilişkin ilk muayene gümrük kapısı ve limanlarda, araçların içinde, son muayene ise gümrük kapılarında gösterilecek yerlerde hükümet veteriner hekimi tarafından yapılır. Hastalık bulunmadığı anlaşıldıktan sonra ithaline izin verilir.

RADYASYON ANALİZ BELGESİ

Tanım Radyasyon Analiz Belgesi” dış ticarete konu olan ürünlerin kabul edilebilir orandan fazla radyasyon içermediğini veya radyasyonsuz olduğunu kanıtlayan belgedir. Zorunlu bir uygulama değildir. Genelde tarımsal ürün ihracatında karşı tarafça istenmektedir. İhracat yapılan ülke talep etmesi hâlinde

Radyasyon Analiz Belgesi düzenlenip ithalatçıya gönderilir. Söz konusu belge Radyasyondan Ari Belgesi veya Sarı Belgesi olarak ta adlandırılmaktadır. Radyasyon Analiz Belgesi, Türkiye Atom Enerjisi Kurumunun ilgili birimlerinden temin edilmektedir.

HELAL BELGESİ

Tanım Helal Belgesi, İslami kurallara uygun olarak hazırlanan ürünlere verilen ve ürünün helal olduğunu gösteren bir sertifikadır. Özellikle et ve et ürünleri ithalatında İslam ülkeleri tarafından talep edilmektedir. Belge ürünün helal hayvandan elde edildiğini ve hayvan kesimlerinin İslami kurallara göre yapıldığını göstermektedir. Değişik kriterler göre sertifikalandırılmış ve akredite edilmiş kurum ve kuruluşlar tarafından helal belgesi düzenlenmektedir. Belge ithalatçı tarafından istenmekte ve ithal gümrüğünde kullanılmaktadır. Müracaat Helal sertifikalama; güvenilir ve tarafsız bir kurumun, söz konusu üretimi denetlemesini, helal standartlarla uygunluk içerisinde üretimin yapıldığını teyit etmesini ve buna bağlı olarak onaylanmış bir belge vermesini kapsayan bir yöntemdir.

Helal sertifikası ülkemizde; Tarım ve Orman Müdürlüğü, Türk Standartları Enstitüsü, çeşitli ülkelerin ilgili kurumları tarafından akredite edilmiş bulunan Gıda ve İhtiyaç Maddeleri Denetleme ve Sertifikalandırma Araştırmaları Derneği (GİMDES), ilgili kurumlar ve akredite olmuş uluslararası sertifikalandırma kuruluşlarının Türkiye'deki temsilcilikleri tarafından verilmektedir Ülkelerin helal sertifikasına ilişkin uygulamaları farklılık göstermektedir. Bazı ülkeler, ülkemizden ithal edecekleri gıda ürünleri için sağlık sertifikası üzerinde helal ifadesinin yazılmasını yeterli görürken, bazı ülkeler ise helal sertifikası talep etmektedirler. Tarım ve Orman Bakanlığı bu konuda bir standart oluşturmak amacıyla İhraç Edilecek Gıda ve Gıda ile Temas Eden Madde ve Malzemeleri İçin Helal Talimatı'nı hazırlamıştır. Tarım ve Orman Müdürlüğü'nden helal sertifikası almak için öncelikle gerekli bilgi, belge ve dilekçe ile başvuru yapılır. Gıda kontrolörleri tarafından üretici firma denetlenerek Helal Gıda Talimatına uygun ise helal sertifikası düzenlenir veya sağlık sertifikası üzerine helal ifadesi yazılır. Müdürlük gerekli gördüğü takdirde Müftülüklerden konu hakkında bir uzman kişi talep edebilir. Bu durumda denetim ekibine söz konusu kişi de katılır.

KOŞER BELGESİ

Tanım Koşer sertifikası, İsrail'e ihraç edilecek gıda ürünlerin Musevi dinine uygunluğunu belgelendirmektedir. Bu sertifika ürünlerin Musevi kurallarına göre hazırlandığını göstermekte olup; kalite, hijyen ve güveni simgelenmektedir. Bu belge Musevi dini mensuplarının yoğun olarak yaşadıkları ülkelere ihracatta da önemli bir unsur olarak görülmektedir. Bazı ürünler için ülkemizdeki Hahambaşılığa verilen sertifika yeterli olmakla birlikte, dinen kritik konumunda olan özellikle et, süt ve mamulleri gibi ürünlere İsrail'deki din otoritelerinin yerinde çalışma yaparak caizlik kazandırması gerekmektedir. AFLATOKSİN VE PESTİSİT ANALİZ RAPORU Aflatoksin gıdalarda oluşan küflere verilen teknik bir kavramdır. Aflatoksinli gıda ürünleri insan sağlığı için zararlıdır. Bu doğrultuda fındık, antepfıstığı ve kuru incir ile bunlardan elde edilen ürünlerin Avrupa Birliği ülkelerine ihracatında ilgili ürünlerin Aflatoksin içermediklerine veya kabul edilebilir oranın altında olduğuna dair analiz raporu istenmektedir. Fındık, antepfıstığı ve kuru incir ile bunlardan elde edilen ürünler Tarım ve Orman İl Müdürlüklerince düzenlenecek Aflatoksin Analiz Raporu ile ihraç edilmektedir. Yaş meyve ve sebzeler ve kuru meyve, sebze, tahıllar, bakliyatlar aflatoksin analizinin dışında pestisit analizine de tabi tutulmaktadırlar. Pestisit, zararlı organizmaları engellemek, kontrol altına almak ya da zararlarını azaltmak için kullanılan madde ya da maddelerden oluşan karışımlara verilen addır. İnsan sağlığı için zararlı olan bu maddelerin yukarıda belirtilen ürünlerde tespit edilmesi halinde ihracı mümkün olmayacaktır.

DOĞAL ARI BALI ANALİZ BELGESİ

Dış ticaret işlemlerinde de bal, denetime tabidir ve analiz sonuçlarına göre Doğal Arı Balı Analiz Belgesi düzenlenmektedir. Bal Analiz Raporu Ticaret Bakanlığının bölge müdürlükleri bünyesinde bulunan Ürün Denetmenleri Grup Başkanlıklarınca düzenlenmektedir. Bu kapsamda öncelikle ihraç edilecek doğal arı balı standart kaplara konularak denetime hazır hale getiriliyor. Sonrasında Ürün Denetmenleri Grup Başkanlıklarına denetlenmenin yapılması için başvuru yapılıyor ve uzmanlarca numuneler alınıyor. Akredite olmuş laboratuvarlarda yapılacak analizler sonucunda söz konusu balın Doğal Arı Balı olduğu sonucuna varıldığında kaplar mühürleniyor. Ülkemizde bu tür analizler Ege Üniversitesi İlaç Geliştirme ve **Farmakokinetik Araştırma**

- Uygulama Merkezi (ARGEFAR) tarafından yapılmaktadır. İhraç edilmek üzere gümrüklü sahaya getirilen bal tekrar ikinci bir denetime tabi tutuluyor ve düzenlenecek Doğal Arı Balı Analiz Belgesi ile denetim süreci tamamlanmış olmaktadır.

DIŞ TİCARETTE STANDART VE TİCARİ KALİTE DENETİMİNİN ÖNEMİ

Bütün ülkeler tüketicileri ve doğal çevreyi korumak, halkın sağlığını ve güvenliğini garanti altına almak amaçlarıyla malların üretiminden pazarlanmasına kadarki süreçlere bazı standartlar getirmiştir. Zamanla üretimdeki bu standartlaşma ulusal düzeyden çıkmış uluslararası boyuta ulaşmıştır.

Dolayısıyla günümüzde uluslararası pazarlara mal satabilmenin temel koşullarından biriside uluslararası standartlara uygun mal üretmek olmuştur. Standartlar ve teknik düzenlemeler tıpkı gümrük tarifeleri gibi bir dış ticaret engeli olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durumda dış ticarete başarılı olmak için mallarımızı sadece daha düşük maliyetli ve kaliteli değil, aynı zamanda uluslararası standartlara da uygun olarak üretmemiz gerekmektedir. Bazı ürünler dış ticareti teknik düzenlemelere ve zorunlu standart denetimine tabidir.

Söz konusu ürünlerin ihracı veya ithalatının gerçekleştirilebilmesi için teknik düzenlemelere ve zorunlu standartlara uygun olduklarının mutlaka belgelendirilmesi gerekmektedir. Çeşitli amaçlarla bir kısım ürünlerin ihracatı ve ithalatı “Bazı Tarım Ürünlerinin İhracatında ve İthalatında Ticari Kalite Denetimi Tebliği” uyarınca ticari kalite denetimine tabi tutulmaktadır. İhracatta ticari kalite denetimlerinin amaçları; kalitesi yüksek ürünlerin üretiminin teşvik edilmesi, ithalat ülkesindeki ortaya çıkabilecek muhtemel sorunları veya malın ithalatçı tarafından iade edilmesini engellemek, ihracat ürünlerimizin dünya pazarlarındaki imajının korunması, kalitesinin ve rekabet gücünün artırılmasıdır. İthalatta ticari kalite denetimlerinin amaçları ise; düşük kaliteden kaynaklanan haksız rekabetin ve yanıltıcı uygulamaların önlenmesi, tüketicinin korunması ve ithal ürünlerinin yüksek kaliteli olmasının sağlanmasıdır. Standartlar, teknik düzenlemeler ve uygunluk değerlendirmesi prosedürleri ekonomik ve ticari gelişmeye katkıda bulunan, tüketicileri korumayı amaçlayan düzenlemelerdir. Standartlar ürünlerin birbirine uyumluluğunu ve ürün kalitesini garanti etmek, teknik düzenlemeler ise devlet tarafından piyasadaki çarpıklıkların üstesinden gelmek, tüketicileri düşük kaliteli ve zararlı ürünlerden korumak amacıyla uygulamaya koyulan düzenlemelerdir.

Standartlara ve teknik düzenlemelere ilişkin denetimler uygunluk değerlendirilmesi işlemleriyle yapılmaktadır. Değerlendirme sonucunda gerekli koşulları sağlayan ürünlerin için uygunluk belgesi verilmektedir. Uygunluk belgesi olmadan standarda veya teknik düzenlemelere tabi ürünlerin ihracatı ve ithalatı mümkün değildir. İhracatta ve İthalatta Ticari Kalite Denetimi Standartlara ve teknik düzenlemelere ilişkin denetimler uygunluk değerlendirilmesi işlemleriyle yapılmaktadır.

Değerlendirme sonucunda gerekli koşulları sağlayan ürünlerin için uygunluk belgesi verilmektedir. Uygunluk belgesi olmadan standarda veya teknik düzenlemelere tabi ürünlerin ihracatı ve ithalatı mümkün değildir. İhracata veya ithalata konu olan ürünlerden gerekli görülenlerin ticari kalite denetimleri, ürünlerin ilgili teknik düzenlemelere uygunluğunun tespiti amacıyla, risk analizine göre ürün denetmenleri tarafından yapılır.

Ürün denetimleri TAREKS üzerinden yapılmaktadır. Ticari kalite denetimlerine ilişkin başvuru firma adına yetkilendirilen kullanıcılar tarafından Ticaret Bakanlığı internet sayfasındaki “E-İmza Uygulamalarına Giriş” kısmından veya e-Devlet kapısını kullanarak TAREKS üzerinden gerçekleştirilir. İhracatta denetim,

TAREKS'te belirlenen denetleme yerinde en kısa süre içerisinde yapılır. Yapılan analizler sonucunda denetime konu olan ürünün ilgili teknik düzenlemelere uygun olduğu kanaatine varılırsa, sistem tarafından otomatik olarak TAREKS referans numarası oluşturulur ve bu numara gümrük beyannamesine kaydedilir. İhracatçı veya ithalatçının yazılı olarak başvurması halinde, ihracat edilecek ürünlerin ilgili teknik düzenlemelere ve mevzuata uygun olduğunu göstermek üzere taraflara kâğıt çıktı olarak uygunluk belgesi verilebilmektedir. İlgili teknik düzenlemelere uygun olmayan ürünlerin ihracatı sırasında kâğıt ortamında uygunluk belgesi düzenlenmesi mümkün değildir. İthalatta ürünlerin tabi olacağı teknik düzenlemeler “Bazı Tarım Ürünlerinin İhracatında ve İthalatında Ticari Kalite Denetimi Tebliği” ve “Standartlara Uygunluk Denetimi Tebliği” kapsamında belirlenmektedir. Denetime tabi tarım ürünleri ithalatında başvuru TAREKS üzerinden yapılır. Alınan numuneler üzerinden yapılan analizler sonucu ilgili teknik düzenlemelere uygun olan ürünler için TAREKS referans numarası oluşturulurken, yapılan denetim sonucunda, ilgili teknik düzenlemelere uygun olmayan ürünler reddedilir.

Gözetim Belgesi

Üretimden tüketime kadar geçen süreçte her aşamada ilgili malın kalite kontrolünden geçirilmesi

gerekmektedir. Böylece, üretim sürecinde ortaya çıkabilecek aksaklıklar ve düşük kaliteli mal üretimi önlenebilecektir. Üretim süreci tamamlandıktan sonra yapılacak kalite kontrolü oldukça önemlidir. Çünkü istenilen kalite ve standart düzeyine sahip olmayan malın ihracatı, malların ithalatçı tarafından geri gönderilmesi ve daha düşük fiyattan satılması gibi sorunlara yol açabilecektir. İthalatçı, satın aldığı ürünün sözleşme koşullarına uygun olup olmadığını mal kendisine gönderilmeden öğrenmek istemesi durumunda, ihracatçı bağımsız bir gözetim şirketine ihraç edeceği ürünleri inceleyerek bir gözetim belgesi alır ve ithalatçıya gönderir. Kontrol sonucunda gözetim şirketinin ithalatçıya ulaştırmak üzere ihracatçıya verdiği belgeye gözetim belgesi denir. Gözetim belgesi, ithalatçının isteği üzerine hazırlatıldığı için masrafları da ithalatçıya aittir.

Ekspertiz Raporu

Gümrük idareleri bazen yurt dışına sevk edilecek malların niteliği, değeri ve cinsi konusunda tereddüde düşülebilirler. Bu durumda gümrük idareleri yaşanan tereddüdü gidermek üzere malların gerçek fiyatının ve cinsinin, ihracatçının üyesi olduğu meslek odası tarafından saptanmasını isteyebilir. Gümrük idaresinin bu talebi üzerine ihracatçı ekspertizi istenen mallar için bir dilekçe ile bağlı olduğu odaya başvurur. Başvuru üzerine yetkililer tarafından gerekli analizler yapılarak, elde edilen sonucunu gösterir ekspertiz raporunu firmaya verilir.

İthalatçının Analiz Belgesi

Maden veya boya, çimento, asit, vb. kimyasal maddeler gibi, analiz gerektiren malların nem oranı, erime derecesi ve bu malların formüllerini oluşturan elemanların ad ve oranlarını gösteren belgeye denir. İthalatçılar gerekli görmeleri halinde ithalata konu olan malın niteliklerinin tarafsız bir kurum veya bilirkişi tarafından tespitini isteyebilirler. Bu durumda ilgili mallardan gerekli miktarda numune alarak analiz yapan kişi veya kurumlar analiz sonucunu bu belge ile taraflara sunarlar. Boykot, Kara Liste Sertifikası Boykot, kara liste sertifikası, dış ticarete konu olan malların menşeinin belirli bir ülkeye ait olmadığını, dış ticaret taraflarının boykot ve kara liste kapsamında olmadıklarını, ihracatçı firmanın boykot kapsamında yer alan herhangi bir ülke ile ticari bağının olmadığını göstermektedir. Boykot, kara liste sertifikası, ayrı bir belge olarak düzenlenebileceği gibi menşe şahadetnamesi veya ticari faturanın Sanayi ve Ticaret Odalarının onaylatılması şeklinde de uygulanabilmektedir.

SİGORTA BELGELERİ

Getiri sağlamak amacıyla gerçekleştirilen alım satım faaliyeti olarak tanımlanan ticaret, uluslararası sınırlar ve bölgeler arasında gerçekleştirildiğinde dış ticaret ya da uluslararası ticaret adını almaktadır. Farklı ülkelerdeki işletmelerin gerçekleştirdiği mal ve hizmet ticareti, uluslararası taşımacılığı da kapsamaktadır. Bu çerçevede uluslararası ticarete konu olan ürünün taşınmasındaki riskler, sigorta kavramını da gündeme getirmektedir. Uluslararası ticari ilişkiye konu olan ürünün taşınması sırasında çeşitli risklere maruz kalabilmesi muhtemeldir.

Bu riske maruz kalmak istemeyen işletmeler ürünlerini ve ürünlerinin taşınma işlemlerini sigorta yaptırarak, üzerlerindeki riski sigorta şirketlerine devretmektedirler. Bu nedenle sigorta kavramı, dış ticarete önem arz eden ve dikkat edilmesi gereken konuların başında gelmektedir. Riskin devredilmesi olarak belirtilen sigorta, aynı zamanda risklerin gerçekleşmesi sonucu doğabilecek zararları gidermek için de kullanılan mali bir araçtır. Sigortanın hukuken geçerlilik kazanabilmesi için sigorta sözleşmesi ve bir sigorta şirketinin varlığı söz konusudur. Sigortada Temel Kavramlar Sigorta, uluslararası ticarete konu olan malların sevkiyat sürecinde karşılaşılabileceği riskleri teminat altına almada kullanılan mali bir araçtır. Sigorta belgeleri ise ilgili malların poliçede yazılı şart ve limitler dâhilinde sigorta edildiğini kanıtlar.

Sigorta konusu mal, sadece sigorta belgesinde yazan riskler için teminat altına alınmış olmaktadır. Sigorta sözleşmesinin şartlarını içeren belgeye poliçe denilmektedir. Benzer şekilde risk, bir şeyin gerçekleşme olasılığıdır. Risk genel olarak olumsuzluk ifade eder ve tehlike olarak değerlendirilir. Bu nedenle risklerin olumsuz etkilerinden korunmak için önlemler almaya yönelik, çalışma ve planlama faaliyetlerini içeren ve risk yönetimi olarak adlandırılan bir disiplin ortaya çıkmıştır. Risk yönetiminin temel araçlarından biri sigortadır. Risk olmadan sigorta sözleşmesinin yapılması mümkün değildir. Bu nedenle riskin, sigortacılık açısından bazı niteliklere sahip olması gereklidir.

Elbette karşılaşılan tüm risklerin sigortalanması mümkün değildir. Riskin sigortalanabilmesi için her şeyden önce, hasarın tesadüfi bir şekilde meydana gelmesi gerekmektedir. Diğer bir zorunluluk ise, hasarın belirlenebilir ve ölçülebilir olmasıdır. Dış ticaret, tarafları zarara uğratacak çeşitli nitelikte birçok riski bünyesinde barındırmaktadır. Bu risklerden en önemlileri döviz kuru riski, alıcı riski, politik risk ve taşıma riskidir. Tüm bu riskler değerlendirildiğinde sigorta işlemlerinin önemi daha net bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Sigorta, aynı türden tehlikeyle karşı karşıya olan kişilerden toplanan tutarın, sadece o tehlikenin gerçekleşmesi sonucu fiilen zarara uğrayanların zararını karşılamada kullanıldığı, bir risk transfer sistemidir. Bu sistem sayesinde kişiler, karşı karşıya buldukları tehlikelerin neden olabileceği, parayla ölçülebilen zararlarını, nispeten küçük miktarlarda ödemiş oldukları primler yoluyla paylaşmaktadırlar.

Sigorta, benzer riske maruz kalan kişilerin (sigortalılar) maddi güçlerini birleştirerek, sigorta şirketi aracılığıyla, yardımlaşmasıdır. Sigorta şirketlerinin işlevi, bu kişilerin birbirlerini bulmasını ve gerçekleşen zararların giderilmesini organize etmektir. Nakliyat Sigortalıları Nakliyat sigortalıları, taşıma sırasında gerek taşıt araçlarının, gerekse taşınan malların uğrayabileceği hasarları teminat altına alır. Diğer sigorta dallarında belirli bazı rizikolar olmasına karşılık, nakliyat sigortasında taşıt aracına ya da mallara zarar verebilecek çok çeşitli rizikolar vardır. Nakliyat sigorta sözleşmesi, genellikle ithalat ve ihracat sevkiyatlarında büyük bir ticari işletmenin bir yıl boyunca bütün sevkiyatlarını teminat altına alan bir sözleşmedir. Aynı zamanda yurt içinde yapılan sevkiyatlar içinde sözleşme düzenlenebilir.

Nakliyat Sigortalıları, genel olarak ticaret ile yakında ilişkili bir sigortacılık dalıdır. Nakliyat sigortalılarının ticaretle yakın ilişkisi zamanla uluslararası bir nitelik kazanmıştır. Dış ticaret işlemlerinde ihracata konu olan mal alıcısına ulaşmadan dış ticaret işlemi bitmiş sayılmaz. Ticarete konu olan malın birçok rizikoyla karşı karşıya olması, işletmeleri sigorta yaptırmaya neredeyse mecbur bırakmaktadır.

Nakliyat sigortası, malların bir yerden başka bir yere bir veya birkaç nakil aracı ile taşınması sırasında uğrayabileceği zarar, kayıp ve hasarları güvence altına alan sigorta türüdür. Hem yurtiçi hem de yurtdışı sevkiyatlarda her türlü emtianın, yüklemeyen boşaltmaya kadar gümrükteki beklemler, aktarmalar, ara sevkiyatlar da dâhil olmak üzere deniz, hava ve kara yolu ile nakliyatı sırasında meydana gelebilecek çeşitli kaza, yangın, hırsızlık, kaybolma ile ayrıca istenirse harp, grev, kargaşalık, terör, sabotaj gibi tehlikeler sonucu doğacak zarar, kayıp ve hasarları bütün dünyada geçerli

uluslararası standart ve şartlarda teminat altına alır. Yükün satıcısı veya alıcısı veyahut taşınan yüke zarar gelmesinden menfaati zedelenecek herkes, bu sigortayı yaptırabilir. Eğer sigorta ettiren isterse sadece yük bedelini değil, bunun yanında navlun, sigorta ücreti, öngörülen kar vb. gibi bazı gider kalemlerini de sigortalatabilme imkanına sahiptir. Nakliye sigortalarının en önemli türlerinden biri CMR sigortasıdır. CMR (Convention Marchandise Routier) uluslararası kara yolu taşımacılığında koşulları standardize ederek, taşıyıcının sorumluluklarını belirleyen bir sözleşmedir. Bu sözleşme 1978 yılında Cenevre'de yazılmış ve 1979 yılında Birleşmiş Milletler tarafından imzalanması için dünya devletlerine gönderilmiştir. Ülkemiz 1995 yılında bu sözleşmeyi imzalayarak uluslararası kara yolu nakliyesini bu sözleşmenin yükümlülükleri altında gerçekleştirmeye başlamıştır. CMR sigortası, Taşıyıcı Mali Mesuliyet Sigortası türlerinden biridir. Bu sigorta, uluslararası kara yolu taşımacılığı yapan nakliyat firmalarının yaptıkları taşımalar ile ilgili olarak CMR sözleşmesinden kaynaklanan hukuki sorumluluklarını, poliçede belirtilen şart ve limitler ile teminat altına alır. Sigortada Teminatlar Teminat; sigorta konusu şeyin kısmen veya tamamen hasarlanması durumunda, hasarın, sigortalının genel prensipleri ve poliçe şartları çerçevesinde tazmin edileceği konusunda, sigortacının, sigortalıya veya sigortadan yararlanan kişiye vermiş olduğu garantidir. Sigorta şirketleri, sigorta sözleşmelerinden doğan taahhütlerine karşılık olmak üzere sigorta primleri ile orantılı olarak sigorta teminatı göstermekle yükümlüdür.

FİNANSMAN (KAMBIYO) BELGELERİ

İthalat bir ülkenin belli bir dönemde dış dünyadan satın almış olduğu mal ve hizmetlerin toplamını ifade etmektedir. İhracat ise; belirli bir zaman diliminde bir ülkenin dış dünyaya satmış olduğu mal ve hizmetlerin toplamını ifade etmektedir. İthalat ve ihracat işlemlerinin sorunsuz bir şekilde gerçekleşebilmesi için ödeme işlemlerinde herhangi bir sorunun yaşanmaması gerekmektedir. Bu yüzden dış ticaretin finansmanı konusu önem kazanmaktadır. Dış ticaretin finansmanı mal veya hizmeti satanın ve/veya alanın sevkiyat yapacağı alıcının sevk öncesi ve sonrası dönemde çeşitli kredi ve sigorta yöntemleriyle desteklenmesini kapsamaktadır.

Burada önemli olan nokta ödeme işlemlerinde taraflara vade vb. konularda ödeme kolaylığının sağlanmasıdır. Söz konusu finansman işlemi, yasal çerçevesi belirlenmiş olan ve hem alıcıya hem de satıcıya belirli hak ve yükümlülükler kazandıran birtakım belgelerle gerçekleşmektedir. Bu belgeler (örneğin poliçe) uluslararası ticaretin finansmanında yaygın olarak kullanılmakta ve ödemenin şekli ile işlemin niteliğine göre farklılık gösterebilmektedir. Bu belgeler: Poliçe, Bono/Senet, Çek, Antrepo Makbuzu, Rehin Senedi, Teslim Emri, Kontrol/Numune Alma Yetki Belgesi, Küşat (Açılış) Mektubu, Döviz Alım Belgesi ve Döviz Satım Belgesinden oluşmaktadır.

POLİÇE

Poliçe, uluslararası ticarete yaygın olarak kullanılan ve satıcı tarafından düzenlenen bir ödeme aracıdır. Alıcının hemen veya ilerideki bir tarihte, koşulsuz olarak belirli miktarda ödeme yapmasını emreden yazılı bir ödeme emri niteliğindedir. Poliçeyi çeken (drawer, keşideci) taraf, malını satan ve gönderen taraftır yani ihracatçıdır. Kendisine poliçe çekilen (drawee, muhatap) taraf veya ödemeyi yapması istenen ise alıcı yani ithalatçıdır.

BONO/SENET

Bono, borçlunun alacaklısına hitaben düzenlediği bir ödeme vaadidir. Bono, senedin alıcı tarafından borçlu sıfatıyla imzalanması karşılığında teslim edilmektedir. Ticari ilişkiler esnasında kısa vadeli kredi, ispat ve teminat aracı olarak bonoya başvurulmaktadır. Bono, bir borç vaadi niteliğinde olduğu için poliçeden ayrılmaktadır. Bono, vade tarihinden itibaren üç yıl geçmekle zaman aşımına uğrar. Hamilin; ciro eden kişiler (cirantalar) ile keşideciye karşı açacağı davalar, süresinde keşide edilen protesto tarihinden veya senette “Masrafsız iade olunacaktır.” kaydı varsa vadenin bittiği tarihten itibaren, bir yıl geçmekle zaman aşımına uğrar. ÇEK Çek de poliçe gibi hukuki mahiyeti itibarıyla havale kılığını bürünmüştür. Çekde de üç şahsın bulunması gerekir: Keşideci, lehtar ve muhatap (bir banka). Poliçe ve bononun aksine çekte vade yazılmaz. Çünkü çekler görüldüğünde ödenecek, ibraz süresi kısaltılmış senetlerdir. Fakat uygulamada genellikle bono gibi kredi vasıtası olarak kullanılmaktadır. Ayrıca çekin bir ödeme aracı olarak kredi fonksiyonu yoktur. Bir kıymetli evrakın çek sayılabilmesi için:

- “Çek” kelimesini ve eğer Türkçeden başka bir dille yazılmış ise o dilde “Çek” karşılığı olarak kullanılan kelimeyi,
- Kayıtsız ve şartsız muayyen bir bedelin ödenmesi için havaleyi,
- Ödeyecek kimsenin “muhatabın” ad ve soyadını,
- Ödeme yerini,
- Keşide gününü ve yerini,
- Çeki çeken kimsenin (keşidecinin) imzasını, içermesi gerekmektedir. Çek görüldüğünde ödenir. Buna aykırı herhangi bir kayıt (vade) yazılmamış hükmündedir, dolayısıyla geçersizdir. Keşide günü olarak gösterilen günden önce ödenmek için ibraz olunan bir çek, ibraz günü ödenir. Çekte üç taraf bulunmaktadır.

Bunlar:

- Keşideci: Çeki düzenleyen kişi
- Muhatap: Çeki ödeyecek banka şubesi, yani borçlu
- Hamil: Keşide edilmiş çeki elinde bulunduran kişi, yani alacaklı

ANTREPO MAKBUZU

Antrepo makbuzu; dış ticarete konu olan malların saklanmak üzere antrepoya alındığını gösteren bir alındı belgesidir. Nama veya emre düzenlenebilmektedir. Bu belge üzerinde malın miktarı, cinsi, teslim alındığı tarih, teslim alınan malların hacizli olup olmadığı, antreponun bulunduğu bölge, tahsil edilecek ücret ve masraflar, vb. hususlar belirtilmektedir.

REHİN SENEDİ

Bankalar, kredi açtıkları güvenilir ve saygın müşterilerine malları teslim ederken, bu malların üzerindeki hakkın veya malların satışından temin edilecek gelirin, kontrolleri altında olmasını isteyebilirler. Bu yüzden müşterilerinden rehin senedi (yeddi-emin makbuzu) adı altında bir senet almaktadırlar. Bu senet, müşterinin malının bankaya rehin edildiğini gösterir.

TESLİM EMRİ

İthalatçılar, dış ticarete konu olan malı satın almaya karar verdiklerinde, söz konusu malın bedelini bankaya ödemekte ve malın kendilerine teslim edilmesi için bankadan teslim emri belgesi (delivery order) almaktadırlar. Bankanın ithalatçıya antrepo görevlisine ulaştırılmak üzere verdiği ve malın ithalatçıya teslim edilmesi yönünde talimatının yer aldığı belgeye teslim emri belgesi denir.

KONTROL/NUMUNE ALMA YETKİ BELGESİ

Kontrol veya numune alma yetki belgesi, banka adına antrepoda veya banka deposunda rehin tutulan mallara alıcı çıktığında, bu alıcıların malları kontrol etmek veya numune almak için antrepo sorumlusuna verilen bir belgedir.

KÜŞAT (AÇILIŞ) MEKTUBU

Küşat, eski dilde “açılış” anlamına gelmektedir. Dış ticarete konu olan mallarla ilgili olarak düzenlenen bir çeşit akreditif metnidir. İthalatçının bankası olan amir bankanın, muhabir bankaya veya lehdara akreditifin açılması ile ilgili olarak gönderdiği mektuba “Küşat” (Açılış) mektubu denir.

DÖVİZ ALIM BELGESİ

Bankalar, özel finans kurumları, yetkili müesseseler, PTT ve kıymetli maden aracı kuruluşları tarafından tüm efektif ve döviz alımları sırasında düzenlenmek zorunda olan bir belgedir. İhracatla ilgili olarak 3 nüsha şeklinde düzenlenen, ancak müşteriye gönderilmeyip Türkiye’de kalan belgedir.

DÖVİZ SATIM BELGESİ

Dışarıya ödenen ithalat bedelleri, aracı komisyoncunun komisyonları ve yurt içindeki bankanın yurt dışındaki muhabir şubelerinin talep ettiği komisyonlar için düzenlenen belgeye döviz satım belgesi denir.

Bir eşyanın gümrük idaresiyle bir ilişkisi varsa, gümrükle ilişkisinin kesilebilmesi için eşya bir gümrük rejimine tabi tutulması gerekmektedir. Eşyalara gümrükte yapılmak istenen uygulamalar “rejim” olarak adlandırılmaktadır. Bir diğer ifadeyle rejim; eşyanın tutulacağı gümrük işlemlerinin hukuk çerçevesinde belirlenmiş usul ve esaslarını belirtmektedir. 4458 sayılı Gümrük Kanunu’nda gümrük işlemlerinin gerçekleşmesi için süreler belirlenmiştir. Eşyasını bir gümrük rejimine tabi tutmak isteyen yükümlü, deniz yolu ile gelen eşya için eşya gümrüğe sunulduğu tarihten itibaren 45 gün, diğer bir yolla gelen eşya için yine eşya gümrüğe sunulduğu tarihten itibaren 20 gün içerisinde gümrük işlemini başlatıp, bitirmesi yasal bir zorunluluktur.

BEYAN

Bir gümrük rejimine tabi tutulmak istenilen eşya bu rejime uygun şekilde yetkili gümrük idaresine beyan edilir. Gümrük beyanı, belirlenen usul ve esaslar çerçevesinde eşyanın bir gümrük rejimine tabi tutulması talebinde bulunulmasını ifade etmektedir. Gümrük Kanunu’nun 59.maddesine göre rejim beyanı dört farklı yöntemle yapılmaktadır.

Bunlar;

- Yazılı Beyan Yöntemi
- Sözlü Beyan Yöntemi
- Bilgisayarlı Veri İşleme Tekniği Yoluyla Beyan Yöntemi
- Başka Bir Tasarruf Yoluyla Beyan Yöntemi Yazılı Beyan Yöntemi Gümrüğe sunulan eşyalar bir gümrük rejimine tabi tutulmak istendiğinde bu durum yazıyla gümrük idaresine bildirilmelidir. Yazılı yapılan bu işleme “Yazılı Beyan Yöntemi” denilmektedir. Yazılı beyan, Türkiye Cumhuriyeti Gümrük Beyanname (TCGB) formu ile yapılmaktadır. Bir gümrük rejimine tabi tutulmak istenen eşya, TCGB formunun Gümrük Yönetmeliğinin ekinde yer alan Gümrük Beyanname Kullanma Talimatı’na uygun olarak doldurulmasıyla yapılır. Yazılı beyan kapsamında gümrük beyanname formu bilgisayar çıktısı olarak doldurulabileceği gibi, elle veya daktilo ile de doldurulması mümkündür. Doldurulan TCGB’ye eklenmesi gereken belgeler eklendikten sonra form gümrük idaresine verilir.

Gümrük idarelerinde rejim beyanı, doğrudan eşya sahipleri veya temsilcileri tarafından yapılabilir.

Sözlü Beyan Yöntemi Gümrüğe sunulan eşyaların gümrük rejimine tabi tutulmak isteği, gümrük idaresine sözlü veya ağızla ifade edilmesine “Sözlü Beyan Yöntemi” denilmektedir. Sözlü beyan, Sözlü Beyan Formu kullanılarak veya bilgisayar sistemindeki ilgili bölüm doldurularak yapılır. Form, yükümlünün verdiği sözlü bilgiler doğrultusunda, gümrük personeli tarafından doldurulur ya da bilgisayar sistemine (BİLGE) girilir.

Bilgisayar Veri İşleme Tekniği Yoluyla Beyan Yöntemi Eşyanın beyan edildiği gümrük rejimini düzenleyen hükümlerin uygulanması için gerekli bütün bilgiler gümrük idarelerinde bulunan veri giriş salonlarındaki terminaller aracılığıyla yerel alan ağı veya elektronik veri değişimi veya Internet aracılığıyla geniş alan ağı üzerinden bilgisayar sistemine (BİLGE) girilerek beyanın yapılmasıdır. Bilgisayar sisteminde veriler girildikten sonra, Türkiye Cumhuriyeti Gümrük Beyanname (TCGB) formu üzerine çıktısı alınıp, beyan sahibi tarafından imzalanarak gümrük beyanı gerçekleştirilir. Burada bilgisayar sistemindeki veriler asıl veri olarak kabul edilir. Başka Bir Tasarruf Yoluyla Beyan Yöntemi Giriş ve çıkış gümrüklerinde, yolcu salonlarından geçen veya eşya geçiren kişilerin, bu salonlarda bu işlemler için düzenlenmiş yeşil veya kırmızı hatlara yönelerek, gümrük beyanında bulunmak istemeleri tasarruf yoluyla yapılmış beyan sayılır. Bu işlem, kırmızı ve yeşil hattı temsil eden değişik yöntemlerle yapılabilir. Örneğin yolcuların geçebileceği kırmızı ve yeşil kapılar, kırmızı ve yeşil koridorlar, kırmızı ve yeşil masalar gibi. **GÜMRÜK BEYANI VE GÜMRÜK BEYANNAME FORMU**

Eşyanın bir gümrük rejimine tabi tutulmasında kullanılan temel belge Türkiye Cumhuriyeti Gümrük Beyanname (TCGB) formudur. Eşyaya ait bilgiler, taşımayla ilgili bilgiler, teslim ve ödemeye ilgili bilgiler, beyanla ilgili bilgiler vb. gümrük beyanname formunda yer almaktadır. Gümrük beyanname Gümrük Yönetmeliğinin ekinde yer alan “Gümrük Beyanname Kullanma Talimatına” uygun olarak doldurulması gerekmektedir. Gümrük beyanname çok sayıda ülkede kullanılan ortak bir belgedir. Her ülke TCGB formunu kendi dilinde hazırlamaktadır. Ancak kendi dillerinde hazırlanmış olsa da şekil olarak birbirinin aynısıdır veya oldukça benzeridir. TCGB formunun en önemli özelliği formun kutucuklardan oluşması ve her kutucuğun bir numarasının bulunmasıdır. Kutucukların bazıları mükellef tarafından, bazıları ise gümrük idaresi tarafından doldurulması gerekmektedir. Beyanname Türleri

Gümrük Beyannamesi formları iki farklı şekilde basılmaktadır. Birinci tip gümrük beyannamesi sekiz nüshadan oluşmaktadır ve bir takım olarak kabul edilmektedir. Her bir nüshanın sol üst köşesinde bir numara bulunmaktadır.

Bu durumda takım

1. nüsha,
2. nüsha,
3. nüsha,
4. nüsha,
5. nüsha,
6. nüsha,
7. nüsha ve 8. nüshadan oluşmaktadır.

İkinci tip gümrük beyannamesi ise dört nüshalı iki takım halinde hazırlanmaktadır. Bir nüsha iki farklı yerde kullanılmaktadır. Bu takım 1/6. nüsha, 2/7. nüsha, 3/8. nüsha ve 4/5. nüshadan oluşmaktadır. Rejimlere Göre Kullanılacak Beyanname Nüshaları Hem sekizli takıma göre hem de dörtlü takıma göre beyanname nüshalarının gümrük işlemleri bakımından kullanımını şöyledir:

- Sekiz Nüshalı Takıma Göre; İhracat işlemleri için 1, 2 ve 3 no.lu nüshalar kullanılır. İhracata ilişkin hükümler, eşyanın kesin veya geçici her türlü ihracatı kapsar. İthalat işlemleri için 6, 7 ve 8 no.lu nüshalar kullanılır. İthalata ilişkin hükümler, antrepo işlemleri dâhil eşyanın kesin veya geçici her türlü ithalini kapsar. Transit işlemleri için 1, 4 ve 5 no.lu nüshalar kullanılır.
- Dört Nüshalı Takıma Göre, Dört nüshalı gümrük beyanname formunun her bir sayfası iki farklı işlevi bulunmaktadır. Kullanım amacına göre formlara anlamlar verilmekte ve o kapsamda doldurulmaktadır. Şöyle ki dört nüshalı gümrük beyanname formunun hem ihracat hem de ithalat işlemleri için 1/6, 2/7, 3/8 nüshaları; transit işlemlerde ise 4/5 nüshalar kullanılmaktadır. Devam Formu Her beyanname formu, sadece bir kalem eşya için kullanılmaktadır. Bir diğer ifadeyle gümrüğe verilen her bir beyanname formunda tek bir çeşit mala ait bilgiler yer almaktadır. Ancak uygulamada dış ticaret erbabı tek seferde birden fazla mal ihraç veya ithal edebilmektedir. Beyan edilen eşya birden fazla kalemi içermesi halinde “Devam Formu” kullanılmaktadır.

ÖZET BEYAN VE ÖZET BEYAN FORMU

Özet beyan, eşyanın taşıyıcısı veya acentesi ya da bunların temsilcisi tarafından düzenlenen, taşımaya ve taşıma konusu eşyaya ilişkin genel bilgilerin yer aldığı bir beyandır. Özet beyan hem çıkış eşyası (ihracat) için, hem de giriş eşyası (ithalat) için gümrük idaresine verilir. Bu işlem için özel olarak hazırlanmış Özet Beyan Formu kullanılır. Özet beyan işlemi taşıyıcı firmayı ilgilendiren bir uygulamadır. Eşya sahibi özet beyan işlemlerinden birinci dereceden sorumlu değildir. Özet Beyan Formunda beyan türü, beyan sahibi/temsilcisi, taşıtın adı/cinsi, taşıtın kayıtlı olduğu ülke, taşıyıcı firma, taşıtın plakası, taşıtın sefer numarası, çıkış ve varış tarihi, çıkış ve varış yeri, taşıma senedi türü, kapların adedi, cinsi, markası, nosu, eşyanın tanımı (cinsi, brüt ağırlığı), ek belgeler gibi bilgiler yer alır. Özet Beyan Verilmesi Çıkış özet beyan, Türkiye Gümrük Bölgesinden çıkan eşyaya ilişkin olarak taşıyıcı veya temsilcileri tarafından aracın hareketinden önce gümrük idaresine özet beyan verilir. Giriş özet beyanın verilme zamanı taşıma şekline göre farklılık göstermektedir. Deniz taşımacılığında, özet beyan aşağıda belirtilen sürelerde gümrük idaresine verilir:

- Konteynir ile taşınan eşya için, hareket limanında eşyanın gemiye yüklenmesinden en az 24 saat önce,
- Dökme ve ambalaj halindeki eşya için, Türkiye Gümrük Bölgesindeki ilk varış limanına gelmeden en az 4 saat önce, Karayolu taşımacılığında, özet beyan giriş gümrük idaresine varılmasından en az 1 saat önce verilir. Ancak bunun mümkün olmaması halinde aracın girişinden itibaren 1 saat içinde verilir. Hava taşımacılığında, özet beyan aşağıda belirtilen sürelerde gümrük idaresine verilir:
- Kısa mesafeli uçuşlarda en geç uçağın havalandığı ana kadar,
- Uzun mesafeli uçuşlarda, Türkiye Gümrük Bölgesinde ilk havalimanına inilmesinden en az dört saat önce,
- Kısa mesafeli uçuşlardan son hareket havalimanı ile Türkiye’de vardığı ilk havalimanı arasındaki uçuş süresi dört saatten az olan uçuşlar anlaşılır. Diğer bütün uçuşlar uzun mesafeli sayılır. Demiryolu taşımacılığında, özet beyan giriş gümrük idaresine varılmasından en az 2 saat önce verilir. Gümrük idaresi, özet beyanda bulunan bilgilerden faydalanarak, eşya Türkiye Gümrük Bölgesine gelmeden önce emniyet ve güvenlik amaçlı olarak eşyalar risk analizine tabi tutulur.

ÖZEL FATURA BEYANI VE ÖZEL FATURA FORMU

Özel Fatura, Türkiye de ikamet etmeyenlere döviz karşılığı yapılan teslim ve satışlarda düzenlenen bir belgedir. Bavul ticareti olarak ta adlandırılan bu tür satışlar yurt içinde gerçekleştirilmekte, mal teslimi yurt içerisinde yapılmaktadır. Şöyle ki söz konusu ticaret yurt içinde gerçekleşmekte ve yurt içi satış olarak belgelendirilmekteydi. İhracat sayılmazdı çünkü ortada gümrük mevzuatı kapsamında bir ihracat işlemi yoktur, gümrük idarelerine her hangi bir beyanname formu verilmemektedir. İlk zamanlar bu tür ticarete ait rakamlar çok küçük olduğundan önemsenmiyordu. Ancak zamanla bavul ticaretinde rakamlar çok ciddi boyutlara ulaştıkça, bu tür ticaretinde ihracat sayılmasına ve ihracatçıların ihracat teşviklerinden faydalanılmasına karar verilmiştir. Çünkü normal ihracatta satıcı

ihracatı gerçekleştirdiğinde Katma Değer Vergisi (KDV) iadesi, Özel Tüketim Vergisi (ÖTV) iadesi ve bazı teşviklerden yararlanırken bavul ticareti kapsamında yapılan satışlar bu teşviklerden yararlanamamaktadır. Bu durum ülkeye döviz kazandıran bu işlemin gelişmesini engellemektedir. 28.07.1994 tarihli “43 Seri No.lu KDV Genel Tebliği” ve 01.03.1997 tarihli “61 Seri No.lu KDV Genel Tebliği” ile bavul ticareti de bu tür teşviklerden yararlanması için “Özel Fatura Sistemi” geliştirilmiş ve uygulamaya konulmuştur

Dış ticaret işlemlerinde karşılaşılan sorunlardan biri de bir eşyanın/malın geçici olarak yurt dışına çıkması ve geçici olarak yurt dışından gelmesidir. Buradaki asıl sorun bu mahiyetteki eşyalara ait vergilerle (örneğin gümrük vergileri, katma değer vergileri, özel tüketim vergileri, fon kesintileriyle vb.) ilgilidir. Çünkü ülkeye giriş yapan bir mal normal yollarla giriş yaptığı takdirde eşyaya ait vergilerin ödenmesi gerekmektedir. Ancak bir mal ülkeye yasal süreç içerisinde girmediği takdirde söz konusu mala ait vergiler ülkeye ödenmemiş olacak ve dolayısıyla ülke bu durumdan zarar görecektir. Bu türden bir risk olduğu sürece her ülke bu durum için kendine göre tedbirler geliştirmekte ve uygulamaktadır.

Genel anlamda bu durum karşısında alınan tedbirler şunlardır:

- Eşya ülkeye girerken ödenmesi gereken vergiler peşin olarak ödenir. Süre sonunda eşya ülkeyi terk ederken daha önce ödenen vergiler geri iade edilir.
- Eşya ülkeye girerken, ödenmesi gereken vergiler karşılığında bir teminat gösterilir. Süre sonunda eşya ülkeyi terk ederken, verilen teminat iptal edilir.
- Eşya ülkeye girdiğinde eşyaya refakatçilik yapmak üzere bir memur görevlendirilir. Eşya ülkeyi terk ettiğinde memurun görevi sona erer. Özellikle transit geçişlerde memur refakatine başvurulmaktadır.
- Kefil kuruluşların teminatında eşya yurda sokulmaktadır. Vergi kaybı söz konusu olduğunda kefil kuruluşlardan gerekli tahsilatlar yapılmaktadır.

ATA KARNESİ

Eşyaların ülkelere geçici girişinde karşılaşılan temel sorunlar yukarıda belirtilmişti. Birleşmiş Milletler Gümrük İşbirliği Konseyi tarafından eşyanın ülkeye geçici kabulde karşılaşılan güçlükleri gidermek ve yeknesak bir uygulama sağlamak amacıyla bir sözleşme hazırlanmış ve bu sözleşme 06.09.1961 tarihinde kabul edilmiş, 30.07.1963 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Söz konusu sözleşme "Eşyaların Geçici Kabulü İçin ATA Karnesi Hakkındaki Gümrük Sözleşmesi" olarak adlandırılmaktadır. Daha sonra bu Sözleşmenin kapsamını genişletmek amacıyla "Geçici İthalat Sözleşmesi" hazırlanmış ve hala geçerliliği devam etmektedir. Geçici İthalat Sözleşmesi, kısaca "İstanbul Sözleşmesi" olarak da bilinmektedir. Günümüzde eşyanın geçici kabul işlemleri bu sözleşmeler kapsamında yürütülmektedir. ATA kısaltması, "geçici kabul" anlamına gelen Fransızca "Admission Temporaire" ve İngilizce "Temporary Admission" kelimelerinin kısaltmasından (ilk harflerinin birleşmesinden) meydana gelmektedir. ATA Sistemi ICC (Uluslararası Ticaret Odası) bünyesinde bulunan Dünya Odalar Federasyonu (WCF) ve Dünya ATA Karnesi Konseyi (WATAC)'nin koordinasyonu altında, kendi ülkelerinde resmi olarak görevlendirildiği beyan edilen kefil kuruluşlar aracılığı ile yürütülmektedir. Ülkemizde Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB), "Kefil Kuruluş" sıfatıyla ATA Sistemini yürütmektedir.

ATA karneleri uluslararası Geçici İthalat Sözleşmesi (kısaca İstanbul Sözleşmesi) kapsamında, taraf ülkeler arasında başka herhangi bir belgeye gerek duyulmaksızın, eşyanın geçici olarak ithalat ve ihracatını sağlayan gümrük belgeleridir. Bir diğer ifadeyle uluslararası ticari ve kültürel faaliyetlerin arttırılması için eşyaların geçici olarak vergiden muaf tutulması amacıyla düzenlenen bir karnedir. Uluslararası ATA Sistemi, gümrük makamları, kişiler, kuruluş ve teşekküller gibi geçici ithalat işlemlerini gerçekleştiren taraflara yarar sağlamak amacıyla oluşturulmuştur. Uluslararası teminat altında bulunan bir ATA karnesi ile gelen tüm eşya için ithalat işlemi sırasında, ne gümrüklerce ne de ithalatçı tarafından başka bir işlem yapılmasına gerek yoktur. Basit ve karne hamili tarafından kolaylıkla tanzim edilebilen ATA karneleri gümrüklerce de kolaylıkla kontrol edilebilmektedir. Tüm bu faktörler, ATA karnesi ile gelen eşyanın gerek ithalatında, gerekse yeniden ihracında gümrüklerden geçiş süresinin kısaltılmasına yardım etmektedir. Bunların yanı sıra, sistem ATA karnesi hamillerine, ATA karnesinin geçerlilik süresi içinde olmak kaydıyla (bu süre karnenin düzenlendiği tarihten itibaren bir yıldır), bir ATA karnesi ile birden fazla akit taraf ülkesine birden fazla geçici ithalat yapma olanağı sunmaktadır.

ATA Karnesi Düzenlenebilecek Eşyalar

- Sergi, Fuar, Toplantı ve Benzeri Etkinliklerde Teşhir Edilecek veya Kullanılacak Eşyalar
- Mesleki Malzemeye İlişkin Eşyalar
- Konteynerler, Paletler, Ambalajlar, Numuneler ve Ticari Bir İşlemlerle İlgili Olarak İthal Edilen Diğer Eşyalar
- İmalat Amacıyla İthal Edilen Eşyalar

- Eğitsel, Bilimsel veya Kültürel Amaçlarla İthal Edilen Eşyalar
- Yolcu Zati Eşyası ve Sportif Amaçlarla İthal Edilen Eşyalar
- Turistik Tanıtım Malzemelerine İlişkin Eşyalar
- Sınır Ticareti Kapsamında İthal Edilen Eşyalar
- İnsani Amaçlarla İthal Edilen Eşyalar
- Hayvanlara İlişkin Eşyalar ATA karnesi alınmasında teminat olarak nakit para, banka teminat mektubu, devlet tahvili, hazine bonusu kabul edilmektedir. Teminat döviz bazında verilirse, karne kapsamı eşyanın toplam değeri kadar teminat alınır. Teminat Türk Lirası olarak verildiği takdirde ise karne kapsamı eşyanın toplam değerinin %50 fazlası oranında teminat talep edilir. ATA Sisteminin İşleyişi ATA karnesi kullanmak isteyen kişi veya firmalar gerekli belgelerle birlikte karne vermeye yetkili odalardan birine başvuru yapması gerekmektedir. Oda gerekli işlemleri yapıp ve gerekli teminatı aldıktan sonra kişi veya firmaya ATA karnesini teslim eder. ATA karnesi kişi veya firma tarafından Sözleşme kurallarına uygun olarak doldurulmalıdır. ATA Karnesi doldurulduktan sonra yetkili oda tarafından onaylanması için tekrar odaya gidilir. ATA Karnesi kontrol edildikten sonra onay işlemi Oda tarafından gerçekleştirilir.

Türkiye'den çıkış yapmamış ATA Karnesi üzerinde mal ekleme ve çıkarma, varış ülkesi değiştirme yanlış yazılmış bir bilgiyi düzeltme vb. işlemleri yapılabilmekle beraber, ülkeden çıkış işlemi görmüş ATA Karnesi üzerinde kesinlikle değişiklik yapılamaz. ATA karnesi doldurulup, onaylandıktan sonra karnede belirtilen eşyalar ATA karnesi ile belirtilen ülkeye başka bir belge aranmadan, herhangi bir teminat gösterilmeden girişi gerçekleşmektedir. Ülkeye girişi yapılan eşya, belirtilen süre içerisinde karnenin verildiği ülkeye geri getirildiği takdirde, karne yetkili odaya teslim etmelidir. Bu durumda oda daha önce aldığı teminatı kişi veya firmaya iade eder.

Eğer eşya gittiği ülkede satılır ise gerekli vergilerin ödendiğine dair belgeler yetkili odaya ibraz edildiği takdirde teminat kaldırılır. Aksi durumda satış işleminin gerçekleştiği ülkede yetkililer karnenin kefil kuruluşu olan TOBB'a durumu bildirirler ve ödenmesi gereken vergileri talep ederler. TOBB, karneyi veren yetkili odanın daha önce aldığı teminatı kullanarak talep edilen vergileri öder. Yetkili Odalar Ülkemizde ATA Karnesi Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB)'a bağlı Odalar tarafından verilmektedir. Ancak TOBB'a bağlı her oda ATA karnesi vermeye yetkili değildir. TOBB, yurt genelinde 21 Odaya bu yetkiyi vermiştir. Yetkili Odalar TOBB tarafından kabul edilen "ATA Sözleşmesi Uygulama Talimatı" nda belirtilen kurallar çerçevesinde ATA Karnesi sistemini yürütmektedir. ATA Sözleşmesine Üye Ülkeler ATA karnesi her ülkede kullanılmamaktadır. ATA karneleri sadece uluslararası "ATA Sözleşmesi" ve "İstanbul Sözleşmesine" taraf 78 ülke arasında kullanılabilir. ATA Karnesi İle Taşınamayacak Eşyalar ATA Karnesi sistemi her ne kadar işleyişi çok kolay olsa da her türlü eşyanın ithalat ve ihracat işlemleri bu karne ile yapılması mümkün değildir. Bu kapsamda aşağıdaki eşyalar ATA Karnesi ile taşınmasına izin verilmez.

- Tüketime konu olacak eşya,
- Tütün ve tütünden mamul eşya,
- Alkol ve türevleri,
- Çok küçük numuneler dışında kalan gıda maddeleri
- ATA karnesi ile geçici olarak ithal edilen eşya başka bir eşyanın üretiminde kullanılamaz, kiralanamaz, herhangi bir gelir elde edilemez

TAŞIT GİRİŞ-ÇIKIŞ FORMU

Türkiye Gümrük Bölgesi dışında yerleşik kişilere ait (yabancı plakalı) özel ve ticari kullanıma mahsus kara taşıtlarının gümrük giriş ve çıkış işlemleri, Türkiye'de kaldığı süredeki takibi gümrük idarelerindeki taşıt takip programları aracılığıyla yapılmaktadır. Taşıt takip programlarına kayıt yapılamayan hallerde ise özel ve ticari kullanıma mahsus kara taşıtları için Gümrük Yönetmeliğinin 391. maddesi kapsamında Taşıt Giriş-Çıkış Formu düzenlenir. TIR Karnesi veya ortak ve ulusal transit rejimleri kapsamında eşya taşıyan taşıtlar hariç, aşağıda belirtilen durumdaki taşıtlar için Taşıt Giriş-Çıkış Formu düzenlenmektedir.

- Türkiye Gümrük Bölgesine boş olarak gelen taşıtlar,
- TIR Karnesi veya ortak ve ulusal transit rejimleri kapsamındaki yükünü boşalttıktan sonra boş olarak yurtdışına çıkacak olan taşıtlar,
- Yük almak üzere başka bir gümrük idaresine sevk edilen taşıtlar,
- Yolcu taşımacılığında kullanılan ticari kullanıma mahsus kara taşıtları,
- Turistik kolaylıklardan istifade edilerek getirilen özel kullanıma mahsus kara taşıtları
- Yabancı veya Türk uyruklu turistler tarafından triptik veya gümrüklerden geçiş karnesi ibraz edilmediği takdirde, hava ve deniz taşıtları için de mülkiyet belgesine göre muayenesi yapıp uygunluğu tespit edildikten sonra Taşıt Giriş-Çıkış Formu doldurulur.
- Yabancı veya Türk uyruklu turistlerin Türkiye'ye getirdikleri kara, hava ve deniz taşıtlarının, giriş ayniyetine uygunlukları tespit edildikten ve Taşıt Giriş-Çıkış Formunun çıkış işlemi ile ilgili bölümü doldurulduktan sonra çıkışına izin verilir.

GÜMRÜKLERDEN GEÇİŞ KARNESİ

Gümrüklerden Geçiş Karnesi, CPD Karnesi (Carnet De Passages En Dounane) olarak da adlandırılmaktadır. Gümrüklerden Geçiş Karnesi, ticari kullanıma mahsus kara taşıtları ile Türkiye Gümrük Bölgesi dışında yerleşik kişilerin turistik amaçlı seyahatlerinde getirdikleri özel taşıtları için ulusal kefil kuruluş olan Türkiye Turing ve Otomobil Kurumunun kefalet ettiği yabancı otomobil kuruluşları ile Gulf Otomobil Federasyonunca verilen bir cilt halinde birleştirilmiş ve her biri turistin gideceği ülkelerden birine mahsus olmak üzere beş veya yirmi beş yapraktan ibaret teminat hükmünde olan belgedir.

TRİPTİK KARNESİ

Türkiye Gümrük Bölgesi dışında yerleşik kişilerin turistik amaçlı seyahatlerinde Türkiye Gümrük Bölgesine getirilen taşıtları için Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu tarafından yalnız Türkiye için geçerli olacak şekilde düzenlenen üç parçadan ibaret teminat hükmünde olan belgedir.

YABANCI TAŞITLAR GEÇİCİ GİRİŞ KARNESİ

Türkiye Gümrük Bölgesi dışında yerleşik kişilerden Türkiye'ye belirli bir süre görev yapmak veya öğrenimde bulunmak için gelenler ile Türkiye'de geçici olarak oturma iznine haiz olan yabancıların ikamet yerlerinde adlarına kayıtlı özel kullanımlarına mahsus kara taşıtları için Türkiye Turing ve Otomobil Kurumunca verilen ve yalnız Türkiye için geçerli olan teminat hükmünde belgedir. Mavi Triptik olarak da adlandırılmaktadır.